

DEL AV JÄRVA 2:41 | JÄRVASTADEN | SOLNA |

KULTURMILJÖANALYS JÄRVASTADEN OCH ANTIKVARISK FÖRUNDESRÖKNING VÄSTERJÄRVA MOBILISERINGSFÖRRÅD
SAMT KULTURHISTORISK KONSEKVENSBESKRIVNING NY DETALJPLAN 2023-05-02.

DEL AV JÄRVA 2:41 | JÄRVASTADEN | SOLNA

Kulturmiljöanalys Järvastaden och Antikvarisk förundersökning Västerjärva mobiliseringsförråd samt Kulturhistorisk konsekvensbeskrivning ny detaljplan
2023-04-11

UPPDRAGSGIVARE

Järvastaden AB

UPPDRAGSANSVARIG ANTIKVARIE

Lisa Sundström, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden - K, Tengbom

GRANSKANDE ANTIKVARIE

Anna Krus, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden - K, Tengbom

FOTO

Lisa Sundström om inget annat anges.

FOTO OMSLAG

Mobiliseringsförråd/Hus F

Tengbomgruppen ab

Katarinavägen 15

Box 1230

111 82 Stockholm

telefon: 08-412 52 00

www.tengbom.se

org.nr. 56329-9113

INNEHÅLL

1. **INLEDNING** s.4
Bakgrund och syfte
Metod
Upplägg och målsättning
Kulturhistoriska värden
2. **KULTURHISTORISKA LAGRUM OCH PLANER** s. 7
Miljöbalken/Riksintresse för kulturmiljövården
Miljöbalken/Naturresevat
Kulturmiljölagen/Fornlämningar
Plan- och bygglagen
Gällande detaljplan
Översiktsplan för Solna stad 2030
Översiktsplan - Aktualitetsförklaring 2020
Principöverenskommelse avseende utveckling av del av fastigheten
Järva 2:41

KULTURMILJÖANALYS - JÄRVASTADEN

3. **HISTORISK BAKGRUND** s. 16
Järvafältet
Järva skjutbanor
Militära byggnader uppförs på Bagartorpsområdet krigsåren 1939-45
Efterkrigstiden 1945-70
Senare utveckling
4. **BEVARADE BYGGNADER FRÅN OMRÅDETS MILITÄRA EPOK** s. 25
Järvastadens bevarade byggnader
Skjutbaneföreståndarbostaden
Västerjärva kasernbyggnader
Västerjärva mobiliseringsförråd
5. **KULTURHISTORISK VÄRDEBESKRIVNING** s. 32
Järvastadens kulturmiljöer
Skjutbaneföreståndarbostaden
Västerjärva kasernbyggnader och Västerjärva mobiliseringsförråd

ANTIKVARISK FÖRUNDERSÖKNING - VÄSTERJÄRVA MOBILISERINGSFÖRRÅD

6. **HISTORIK** s. 36
7. **NULÄGESBESKRIVNING** s. 40
Hus D
Hus E
Hus F
8. **KULTURHISTORISK VÄRDEBESKRIVNING** s. 66
9. **VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG** s. 67
10. **REKOMMENDATIONER VID TILLVARATAGANDE AV FÖRRÅDSBYGGNADERNA** s. 68
Lagkrav
Rekommendationer
Förslag på planbestämmelse i ny detaljplan

KULTURHISTORISK KONSEKVENSBESKRIVNING - NY DETALJPLAN

11. **FÖRSLAG TILL NY DETALJPLAN FÖR FASTIGHETEN DEL AV JÄRVA 2:41** s. 72
Kulturmiljöer i Järvastaden
Detaljplaneförslaget
12. **PLANFÖRSLAGETS KONSEKVENSER PÅ KULTURHISTORISKA VÄRDEN** s. 74
Konsekvenser på kulturmiljö
Kulturhistorisk bedömning
13. **KÄLLOR** s. 75
Litteratur och rapporter
Internet
Arkiv

1. INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

Järvastaden är en ny stadsdel i Västerjärva, till största delen belägen i Solna kommun mellan Ulriksdals station och Igelbäckens naturreservat.

Stadsbyggnadsprojektet har pågått sedan 2000-talets början med för första inflyttning år 2007. Stadsdelen kommer totalt att rymma över 6000 bostäder.

Utvecklingen av området i Västerjärva baseras på en äldre fördjupad översiktsplan för området. Då Solna stad inte aktualitetsförklarade den fördjupade översiktsplanen 2016, när ny översiktsplan, antogs träffades ett tillägg till den ursprungliga överenskommelsen avseende fortsatt utveckling av de kvarvarande utbyggnadsetapperna 5-9 inom Västerjärva.

Miljö- och byggnadsförvaltningen i Solna och byggaktören Järvastaden AB har påbörjat ett arbete med att ta fram ett förslag till detaljplan för detaljplaneetapp 6 inom del av fastigheten Järva 2:41 i enlighet med den principöverenskommelse mellan Solna stad och Järvastaden AB kring den utveckling av fastigheten som antagits.

Syftet med detaljplan är att möjliggöra ny bebyggelse omfattande ca 1.000 bostäder i flerbostadshus, rad- och kedjehus samt förskola och gruppboende som en del i utvecklingen av Järvastaden till en levande och hållbar stadsdel. Syftet är även att säkerställa ett hänsynsfullt möte mellan Järvastadens bebyggelse och Igelbäckens naturreservat.

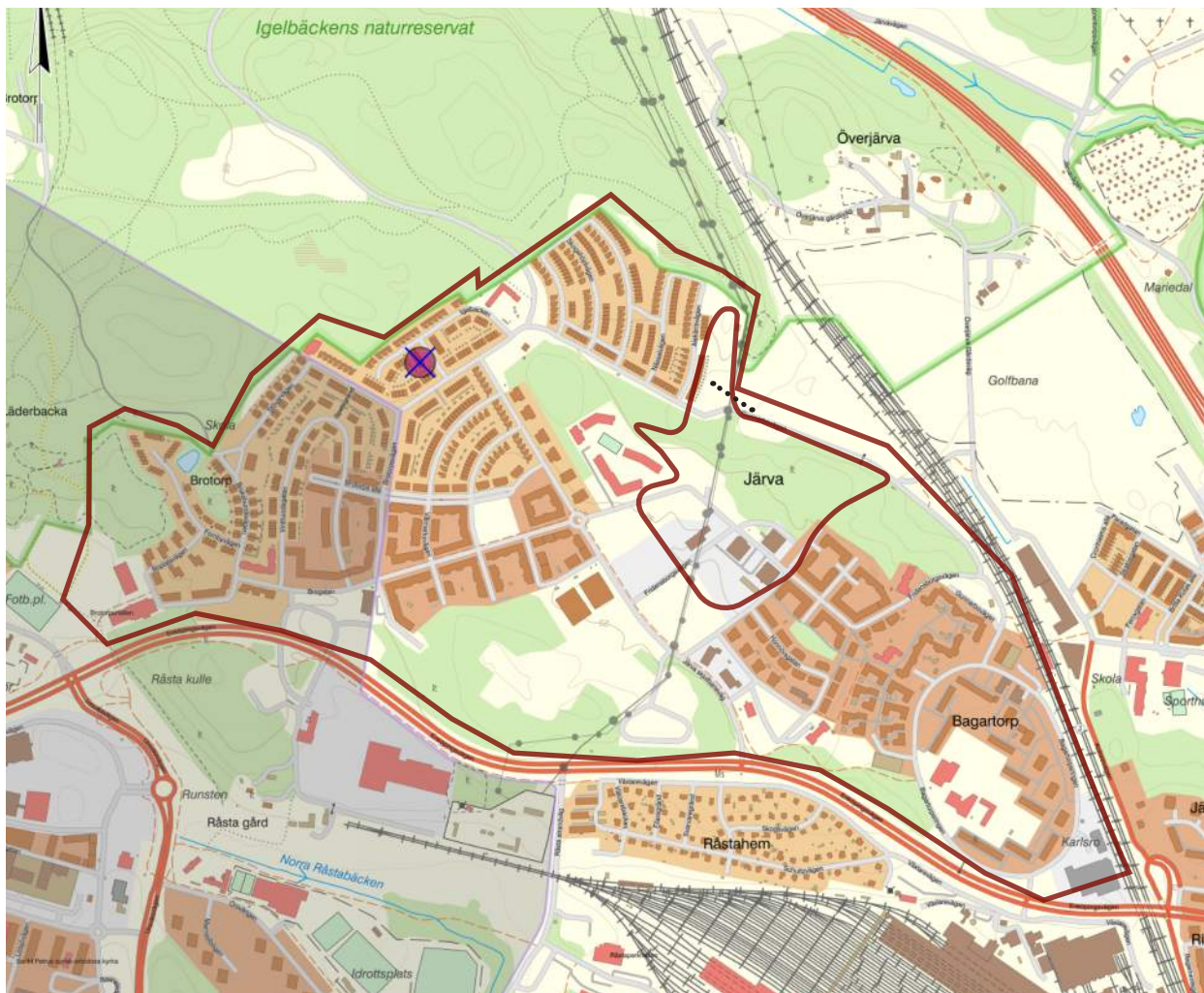
Del av fastigheten Järva 2:41. Planområdet, detaljplaneetapp 6, markerat med röd linje.

Stadsdelen är planerad på det tidigare militära området Bagartorp på Järvafältet och bevarar bebyggelse från militär verksamhet. I samband med detaljplanearbetet har Tengbom fått i uppdrag att genomföra en kulturmiljöanalys för Järvastaden och ta fram en antikvarisk förundersökning av Västerjärva mobiliseringsförråd.

Syftet med kulturmiljöanalysen är att fördjupa kunskapen om områdets kulturhistoriska värden. Den antikvariska förundersökningen av Västerjärva mobiliseringsförråd utförs i syfte att identifiera byggnadernas kulturhistoriska värden och kvaliteter samt dess tålighet för ändrad användning vid kommande exploatering.

Den antikvariska förundersökningen kan användas som underlag vid projektering och ombyggnad i syfte att bevara kulturhistoriska värden samt ge förslag på eventuella skydds- eller varsamhetsbestämmelser i detaljplan.

I arbetet ingår också en kulturhistorisk konsekvensbeskrivning av det framtagna detaljplaneförslagets påverkan på kulturhistoriska värden.

JÄRVASTADEN
 PLANOMRÅDET DEL AV JÄRVA 2:41

SOLNA STAD
 JÄRVASTADEN

METOD

Syftet med en kulturhistorisk utredning är att fördjupa kunskapen om en byggnad eller en bebyggelsemiljös funktion som källa till kunskap och upplevelse. I princip handlar det om att:

- 1) Kartlägga kulturmiljöns/byggnadens historiska kontext och senare utveckling,
- 2) Analysera vad som finns kvar från olika tidsperioder,
- 3) Definiera vilken källa till kunskap/upplevelse som är möjlig att avläsa/uppleva i den befintliga miljön eller byggnaden och
- 4) Identifiera värdebärande strukturer och karaktärsdrag.

I vanliga fall görs kulturhistoriska utredningar för att fördjupa kunskapen om områden som i översiktsplanen eller annat kommunövergripande dokument redan definierats som kulturhistoriskt värdefull miljö på nationell och/eller lokal nivå. Syftet med den kulturhistoriska utredningen är då att fördjupa kunskapen om kulturmiljön inför en planerad utveckling.

För att utreda denna fråga har vi kartlagt områdets historiska utveckling, läst in oss på relevant litteratur, gått igenom bygglovshandlingar för berörda fastigheter, sammanställt årsringar, studerat befintliga byggnader exteriört och analyserat deras kulturhistoriska betydelse. Arbetet har utförts genom en växelvis kombination av platsbesök med fotodokumentation och inventering och genomgång av källmaterial.

UPPLÄGG OCH MÅLSÄTTNING

1 - HISTORIK

Kartläggning av ursprungligt historiskt sammanhang och utveckling fram till idag.

2 - NULÄGESBESKRIVNING

Nulägesbeskrivning och identifiering av läsbara tidslager i den befintliga miljön/byggnaden.

3 - KULTURHISTORISK ANALYS

Analys av kunskapsbärande och estetiskt/rumsliga funktioner. Diskussion kring deras kulturhistoriska betydelse.

4 - VÄRDEPRECISERING

Precisering av informationsbärande strukturer och värdebärande karaktärsdrag.

KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Kulturhistoriska värden definieras utifrån två perspektiv: bebyggelse som källa till kunskap (dokumentvärde), och bebyggelse som källa till upplevelse (upplevelsevärde). Grundläggande för båda dessa perspektiv är att kulturhistoriska miljöer anses kunna förmedla information om det förflutna. Syftet med bevarande är att bibehålla dessa informationsbärande funktioner.

Dokumentvärdet är kopplat till den byggda miljöns kunskapsbärande funktion och utgår från ett perspektiv där byggnader betraktas som historiskt källmaterial som kan förmedla information om det förflutna.

Upplevelsevärden är kopplade till den byggda miljöns estetiska/rumsliga funktion och utgår från ett perspektiv där bebyggelse betraktas som en materialisering av rådande arkitektoniska ideal och uttryck.

Utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv bär alla byggnader på information om det förflutna men det innebär inte att all bebyggelse är kulturhistoriskt värdefull.

Vilka miljöer, platser och enskilda byggnader som anses kulturhistoriskt värdefulla beror därför på vilken kunskap och upplevelse de anses kunna förmedla. Detta beror i sin tur på när bebyggelsen har uppförts, hur den har förändrats och i vilken utsträckning befintlig bebyggelse anses kunna förmedla intressant information om det förflutna.

2. KULTURHISTORISKA LAGRUM OCH PLANER

MILJÖBALKEN/RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN

Fastigheterna ligger inte inom riksintresse för kulturmiljövården.

MILJÖBALKEN/NATURRESERVAT

Fastigheten gränsar till Igelbäckens naturreservat.

Naturreservatet skyddas enligt miljöbalken 7 kap. Syftet med naturreservatet är att skydda värdefull natur. Landskapsbildsskydd finns för att skydda värdet av framförallt den visuella upplevelsen av ett landskap. Skyddet reglerar till exempel bebyggelse och vägar. Det krävs tillstånd från Länsstyrelsen för att utföra åtgärder som kan ha negativ effekt på landskapsbilden i dessa områden.

- NATURRESERVAT
- JÄRVASTADEN
- PLANOMRÅDET DEL AV JÄRVA 2:41

KULTURMILJÖLAGEN (1988:950)/FORNLÄMNINGAR

2022 utfördes en arkeologisk utredning avseende fornlämningar på fastigheten. Den arkeologiska utredningen visade att fornlämningar/övriga kulturhistoriska lämningar finns på och i anslutning till fastigheten.

Fornlämningarna/övriga lämningarna* har registrerats i fornminnesregistret Fornsök och omfattas av fornlämningar/övriga lämningar enligt följande;

L2022:5405 ÖVRIG KULTURHISTORISK LÄMNING

Lämningstyp: Militär anläggning övrig. Militärt pjäsvärn. Militär anläggning, ca 4x4 m och till 1,4 dj. Omges av vall i NV och SV. Vallarna var 1-2 m breda och upp till 0,8 m höga. Möjlig ingång i N men nu igenfylld med stenmassor.

L2022:5407 ÖVRIG KULTURHISTORISK LÄMNING

Lämningstyp: Färdväg. Färdväg, ca 32x5 m och upp till 0,5 m hög. Används idag som gångväg/stig med markväg i båda ändar.

L2022:5409 FORNLÄMNING

Lämningstyp: Stensättning (grav) Stensättning, rundad, ca 5 m i diameter och 0,2 m hög med mittblock, övertorvad fyllning av 0,2-0,4 stora stenar. Tendens till kantkedja av 0,3-0,8 stora stenar. En asp växer i södra kanten och en hassel i den norra.

L2015-6274 FORNLÄMNING

Lämningstyp: Gravfält. Gravfält, bestående av 10 fornlämningar som utgörs av runda stensättningar.

Det är enligt kulturmiljölagen 2 kap. 6§ förbjudet att utan tillstånd enligt detta kapitel rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning. Det är Länsstyrelsen som beslutar om hantering av de registrerade lämningarna.

**Fornlämning = Fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. Övrig kulturhistorisk lämning = De lämningar som inte uppfyller alla kriterier för att bedömas som fornlämningar kallas för övriga kulturhistoriska lämningar. Dessa omfattas inte av det direkta skyddet i 2 kap i kulturmiljölagen (1988:950) men ingår i det som sägs inledningsvis i kulturmiljölagen "Ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas."*

KARTA: REGISTRERADE KULTURHISTORISKA LÄMNINGAR/FORNLÄMNINGAR. KARTA: FORNSÖK, RIKSANTIKVARIÄMBETET.

----- PLANOMRÅDET DEL AV JÄRVA 2:41

PLAN- OCH BYGGLAGEN (PBL)

I plan- och bygglagen ställs krav på att byggnader ska utformas med hänsyn till platsens värden och kvaliteter;

”Planläggning och bebyggelse ska utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.” (PBL 2 kap. 6§).

Vid ansökningar om bygglov skall kommunen också kontrollera att byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. Oavsett om en byggnad är särskilt värdefull eller inte ska ändringar alltid utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag och värden inte går förlorade.

Av lagen framgår bl.a. att:

FÖRVANSKNINGSFÖRBUD

”En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Kan också tillämpas på bebyggelseområden”. (PBL 8 kap 13 §).

BEVARANDEKRAV

”Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras”. (PBL 8 kap 14 §).

VARSAMHETSKRAV

”Ändring av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden”. (PBL 8 kap 17 §). (PBL 8 kap 14 §).

RIVNINGSLÖV

Rivningslov ska ges för en åtgärd som avser en byggnad eller byggnadsdel som inte bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsen historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde. (PBL 9 kap. 34§)

I en detaljplan kan kommunen bestämma att byggnader som omfattas av förbudet mot förvanskning enligt 8 kap. 13§ inte får rivas. Bestämmelser om rivningsförbud används för att förhindra att befintliga byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får rivas. Bestämmelsen får också användas för byggnader som i sig inte är särskilt värdefulla men som ingår i ett bebyggelseområde som är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

GÄLLANDE DETALJPLAN

För del av fastigheten Järva 2:41 saknas gällande detaljplan. Detaljplaner har upprättats för tidigare utvecklade delar av Järvastaden.

..... PLANOMRÅDET DEL AV JÄRVA 2:41

ÖVERSIKTSPLAN FÖR SOLNA STAD 2030

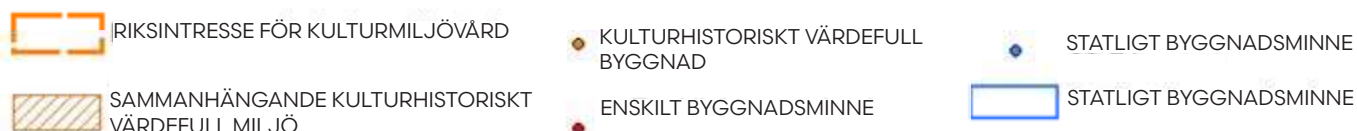
I Översiktsplan för Solna anges övergripande strategier för Solna. Till övergripande strategier hör bl.a. att "Tillvarata och utveckla Solnas park-, natur- och kulturmiljöer.

I Översiktsplanen är kommunens värdefulla kulturmiljöer utpekade. Bl.a. är Järva skjutbaneområde (2), Västerjärva mobiliseringsförråd (4) och Västerjärva kasernbyggnader (5) utpekade som sammanhängande kulturmiljöer och byggnader som bedöms vara kulturhistoriskt intressanta enligt PBL 8 kap. §13. Enligt översiktsplan bör byggnader eller områden som är särskilt värdefulla tas om hand och skyddas genom planläggning vid upprättande av nya detaljplaner.

ÖVERSIKTSPLAN - AKTUALITETFÖRKLARING 2020

Översiktsplan för Solna 2030 aktualiserades 2020. I aktualiseringsförklaringen anges angående stadsutveckling bl.a. att;

"Järvastaden ska fortsätta växa etappvis i enlighet med nu gällande principöverenskommelse."

 JÄRVASTADEN

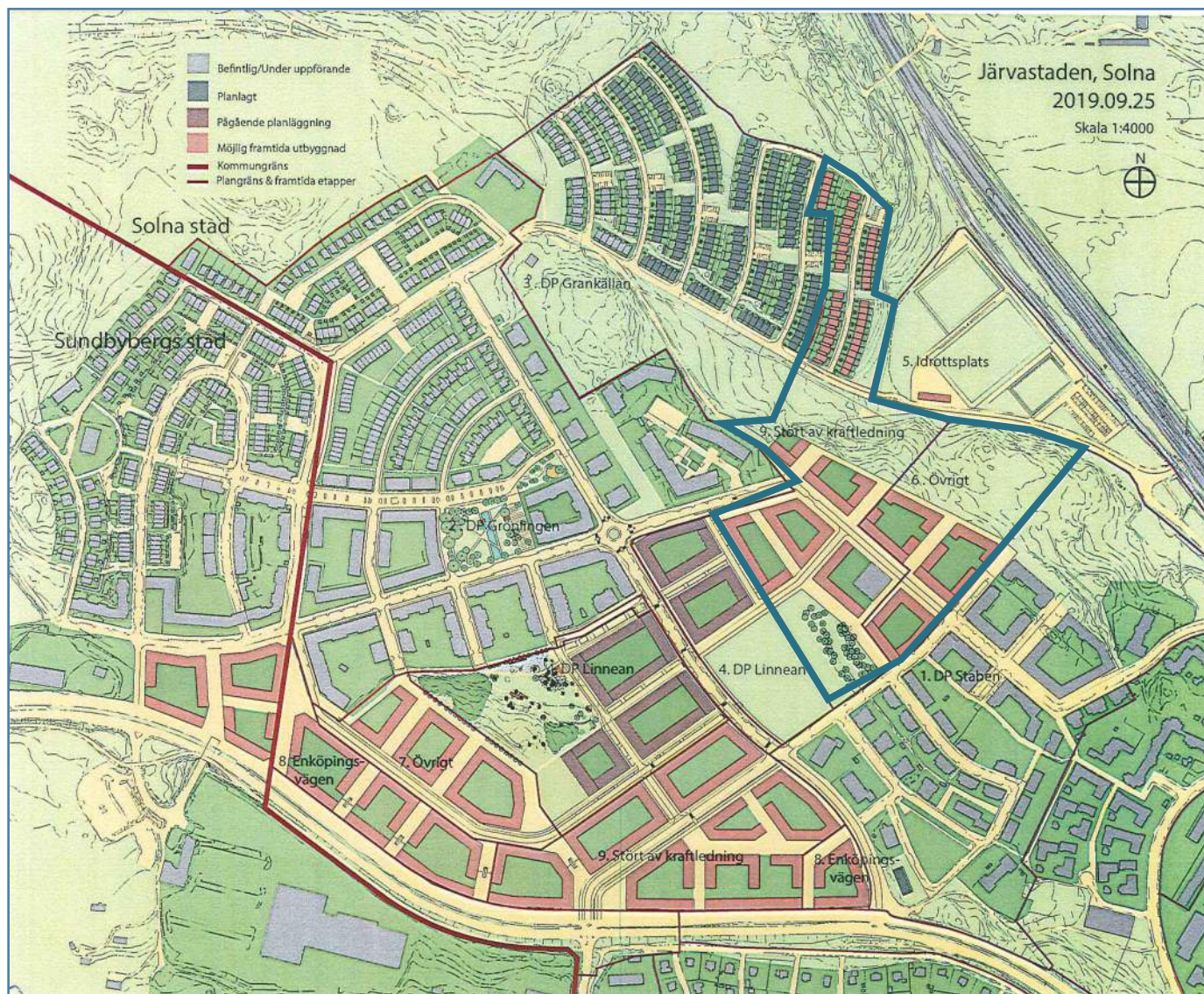
SAMMANHÄNGANDE KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL MILJÖ
2. JÄRVA SKJUTBANEOMRÅDE
4. VÄSTERJÄRVA MOBILISERINGSFÖRRÅD
5. VÄSTERJÄRVA KASERNBYGGNADER

PRINCIPÖVERENSKOMMELSE AVSEENDE UTVECKLING AV DEL AV FASTIGHETEN JÄRVA 2:41

2004 träffade Solna stad och Järvastaden AB en principöverenskommelse avseende den framtida utvecklingen av Västerjärva. Denna överenskommelse byggde på en fördjupad översiktsplan för Västerjärvaområdet som staden valde att inte aktualitetsförklara när den nya översiktsplanen 2030 antogs 2016. P.g.a. detta träffades 2019 ett tillägg till den ursprungliga principöverenskommelsen.

I tillägget regleras inriktningen för den fortsatta planeringen och genomförandet av de kvarvarande utbyggnadsetapperna 5-9 av Västerjärvaområdet. I övrig gäller den ursprungliga principöverenskommelsen oförändrad.

I avsiktsförklaringen för överenskommelsen ingår att utveckla Järvastaden till en attraktiv stadsdel med ny bebyggelse med framför allt bostäder i anslutning till Igelbäckens naturreservat. I den bilagda principskissen för fortsatt utbyggnad anges inom detaljplanetapp 6 bevarandet av ett av de befintliga mobiliseringsförråden.

KARTA: PRINCIPSKISS FÖR UTVECKLING AV VÄSTERJÄRVA. UR PRINCIPÖVERENSKOMMELSEN AVSEENDE UTVECKLING AV DEL AV FASTIGHETEN JÄRVA 2:41. PÅ FASTIGHETEN DEL AV JÄRVA 2:41, DETALJPLANETAPP 6, ANGES ATT ETT BEFINTLIGT MOBILISERINGSFÖRRÅD BEVARAS.

PLANOMRÅDET DEL AV JÄRVA 2:41, DETALJPLANEETAPP 6

KULTURMILJÖANALYS JÄRVASTADEN

3. HISTORISK BAKGRUND

JÄRVAFÄLTET

Följande text är delvis hämtad ur Västerjärva Kasernbyggnader, 22-05-25:

I början av 1900-talet beslutade riksdagen att köpa in Järvafältet som övningsfält för militären. Bakgrunden var att det tidigare övningsfältet, som låg på Ladugårdsgärdet och Norra Djurgården, i allt större utsträckning började inkräktas av andra militära och civila funktioner samtidigt som intresset för en framtida stadsutveckling på området ökade. Genom markförsäljning fick staten intäkter som kunde bekosta utflyttning av verksamheten.

Valet att förlägga övningsfältet till Järva togs bland annat för att det låg relativt nära Stockholm, att det fanns ett utbyggt järnvägsnät och att staten redan ägde delar av marken.

Det militära övningsfältet togs i bruk 1905 och nyttjades i början huvudsakligen som övningsfält för framförallt skjutövningar, men successivt flyttades olika fasta militära funktioner till fältet.

Järvafältet utgjorde vid sekelskiftet 1900 ett traditionellt jordbrukslandskap med gårdar och torp med kringliggande åker- och skogsmark. Begynnande villabebyggelse hade börja växa upp kring järnvägens stationer. Nuvarande området för Järvastaden på Järvafältet markerat med röd linje. Del av fastigheten Järva 2:41 markerat med svart linje. Inom området för Järvastaden låg torpet Bagartorp som gett namn åt det militära området. Längs med järnvägen låg Järvåsa station, senare Ulriksdals station. Källa: Häradsekonomiska kartan från 1901-1906. Lantmäteriverket.

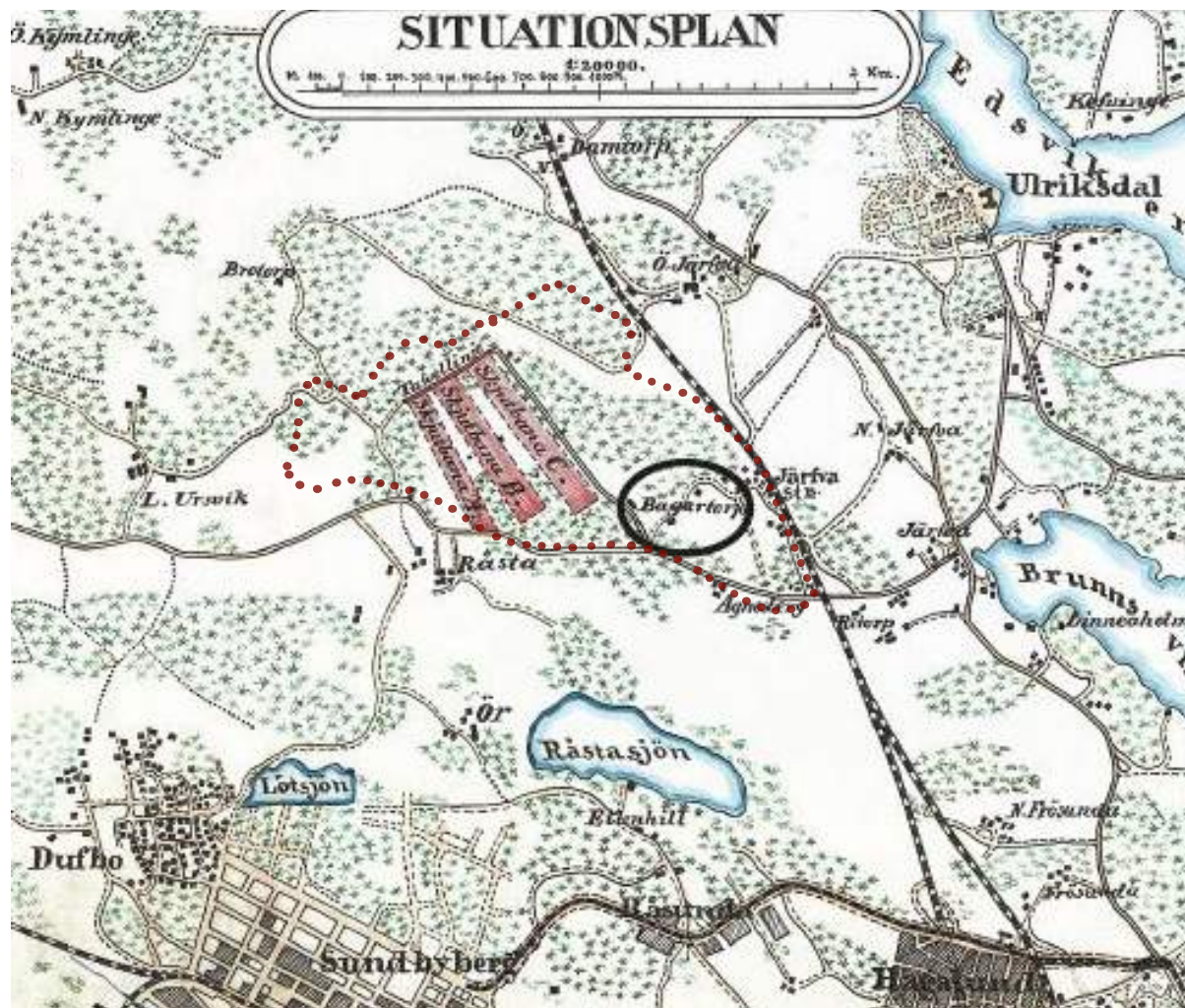
- JÄRVASTADEN
- PLANOMRÅDET DEL AV JÄRVA 2:41

JÄRVA SKJUTBANOR

Den första verksamheten som flyttades ut till Järvafältet var övningskjutbanor för Stockholms Garnison. Skjutbanorna etablerades 1907 och placerades en bit öster om Järva station.

1909 fick fortifikationsförvaltningens chefsarkitekt Erik Josefsson uppdraget att rita ett bostadshus för föreståndaren och handräckningen vid skjutbanorna. Villans övre våning inreddes som bostad om tre rum och kök och den nedre till logement med åtta sängar, matsal, kök och expedition.

Vid bostadshuset uppfördes även uthus, jordkällare, verkstad och snickeri. Ett par år senare kompletterades anläggningen även med förrådshus för målmateriel i anslutning till verkstaden.

Situationsplan upprättad 1912. Kartan visar skjutbanornas placering och omfattning. Övriga delar är ännu inte utvecklade för militära ändamål. Bagartorpsområdet markerad med svart linje. Källa: Fortifikationsverkets arkiv.

..... JÄRVASTADEN

Skjutbaneföreståndarens bostad, logement och skjutbane-
expedition för skjutbanan. Ägare och byggherre var Forti-
fikationsförvaltningen. Byggår 1911. Arkitekt: Erik Josefsson.
Till byggnaden hörde en verkstad för måltaveltillverkning,
jordkällare och två små uthus. Foto: Solna bildarkiv. Bild.nr:
202218 05, 1983.

Verkstad som användes för måltaveltillverkning. Verkstaden
stod intill skjutbaneföreståndarens bostad. Foto: Solna bild-
arkiv. Bild.nr: 202218 08, 1983.

Till höger i bild den f.d. bostaden för skjutbaneföreståndare-
n och logementet . Foto: Solna bildarkiv. Bild.nr: 202218 07,
1983.

MILITÄRA BYGGNADER UPPFÖRS PÅ BAGARTORPSOMRÅDET KRIGSÅREN 1939-1945

Två av de militära funktioner som först placerades på Järvafältet var arméns intendenturförråd i Stockholm (AIS) samt 1:1 intendenturkompaniet (Int 1).*

Förslag till intendenturförrådets och intendenturkompaniets nya placering vid Bagartorp vid Ulriksdals station lades fram i mitten av 1930-talet och godkändes av riksdagen 1936.

AIS och Int 1 ansvarade för förvaltningen och hushållningen vid förbanden, d.v.s. de skulle förse förbanden med mat, drivmedel och utrustning. På grund av intendenturförrådets dagliga leveranser av material till förbanden var goda kommunikationer nödvändiga. Förutsättningarna för att anlägga ett stickspår från norra stambanan, norr om Ulriksdals station, var ett viktigt skäl till val av etableringsplats.

Det befintliga torpet, Bagartorp, fick ge namn till området. Under 1939 och 1941 avsattes ytterligare medel för färdigställandet av anläggningen.

Under krigsåren 1939-45 uppfördes ett 30-tal byggnader på området; förrådsbyggnader, kaserner, skola, kanslibyggnad, mässar, markenteri, garage, verkstäder, snickeri m.m.

**Intendenturen avser verksamhet för anskaffande, tillhandahållande och vård av livsmedel, drivmedel, bränsle sam allmän hushållning inklusive byggnader. Med intendenturmateriel avses material*

Kartan visar de byggnader som uppfördes på Bagartorpsområdet under åren 1939-45 samt Järva skjutbanor. Karta: Ekonomisk karta 1952. Lantmäteriet.

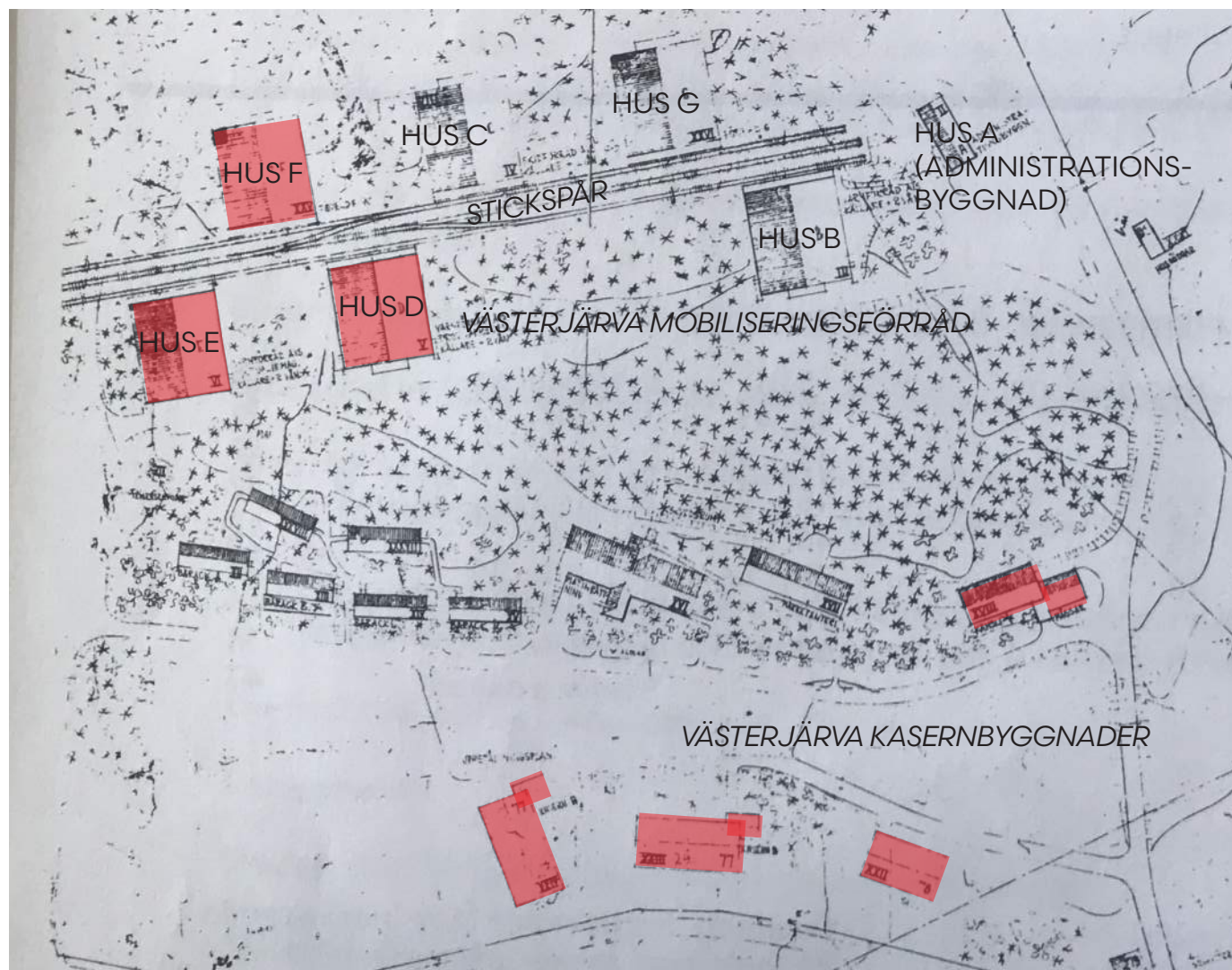
för beklädnad, förläggning, förplägnad (det som behövs för soldatens överlevnad, utom personliga vapen) samt för drivmedels- och expeditionstjänst.

Utbyggnaden skedde i två etapper. I den första etappen, färdigställd 1942, uppfördes tre förråd, en expeditionsbyggnad, ett viktualiemagasin (livsmedelsmagasin) samt stickspårsanläggningar.

I den andra etappen, 1943-46, uppfördes resterande byggnader. Arkitekter var Backström & Reinius som 1943 tog fram en första situationsplan över området och som även ritade flertalet av byggnaderna.

1944 uppfördes första intendenturkompaniets nya kasernområde enligt Backström & Reinius plan och ritningar. Etablissemangent omfattade ett 20-tal byggnader som utgjordes av materialförråd, samlings-salar, lektionssalar, garage, verkstad, snickeri, kök, matsal, marketenteri, kanslihus, kompanilokaler, mässor m.m. Vidare tillkom även järnvägsspår och lastkajer i anslutning till förrådsbyggnaderna.

Det äldre torpet Bagartorp nyttjades under en tid som tjänstebostäder men revs efterhand för att ge plats för försvarets utvidgade anläggningar. De kvarvarande delarna av torpet revs inför att flerfamiljshus uppfördes i Bagartorp under 1950-60-talet.

Situationsplan över området, sannolikt upprättad av Backström & Reinius 1943. Kvarvarande byggnader har markerats med röd kulör. De tre större byggnaderna på planens övre del utgör tre, av ursprungligen sex, bevarade mobiliseringsförråd, kallade Västerjärva mobiliseringsförråd. De fyra byggnaderna på planens nedre del utgör Västerjärva kasernbyggnader, ursprungligen kanslihus, mäss, skolbyggnad och kaserner. Övriga byggnader har rivits. Planen avfotograferad från Wahlström, Bagartorpsområdet. Fragment ur Historien om Järvafältets sydöstra hörn från 1709 till våra dagar, Karolinska tryckeri, Karlstad 1988.

BACKSTRÖM & REINIUS

Arkitektparet Sven Backström & Leif Reinius hade en ledande position i 1940-talets svenska arkitektur.

Arkitekterna arbetade i fler gemensamma bostadsprojekt som till yttre gestaltning präglas av omsorg om detaljerna, en kraftigare färgskala än under funktionalismen.

Till deras projekt kan nämnas de stjärn- och terrasshusen i Gröndal och punkthusen på Danviksclippan.

Västerjärva kasernbyggnader uppförda efter ritningar av arkitektparet Backström & Reinius på 1940-talet för AIS och Int 1.

FÖRSVARETS BYGGNADER

1940-talet var en expansiv period i utbyggandet av Sveriges försvar. Mellan åren 1938 och 1952 uppfördes omkring 200 kaserner i landet.

Den bristande ekonomin och den snabba utbyggnadstakten ledde till ett typhusbyggande. Funktionalismen var de gällande arkitekturstilen under epoken och dominerade typhusritningarna. Arkitekturen påverkades under 1940-talets mitt av den s.k. folkhemsarkitekturen med mer traditionella byggnader i en varmare färgsättning med bl.a. gula, putsade fasader och sadeltak.

De militära byggnaderna placerades in i befintlig terräng och växtlighet för att inte identifieras som militära byggnader från luften.

Flygfoto ca 1960 med idag kvarvarande byggnader markerade i rött. Källa: Lantmäteriverket, www.lantmateriet.se.

Flygfoto ca 1975 med idag kvarvarande byggnader markerade i rött. Källa: Lantmäteriverket, www.lantmateriet.se.

EFTERKRIGSTIDEN 1945-1970

Intendenturkompaniet flyttade från området redan 1949 medan arméns intendenturförråd för Stockholm flyttade ut 1966.

Intendenturkompaniets byggnader nyttjades under 1950-talet av Infanteriets kadettskola. I början på 1960-talet avdelades mark och vissa förrådsbyggnader användes till Förenade fabriksverkens överskottförsäljning (fr.o.m. 1977 under namnet FFV Allmaterial AB).

1964 etablerades Centrala värnpliktsbyrån på området. Även andra militära verksamheter nyttjade området och lokalerna under olika perioder.

Under 1960-talet fördes diskussioner om nedläggning av de militära verksamheterna på Järvafältet för tillhandahållande av mark för bostadsändamål. 1970 lämnade militären Järvafältet.

En stor del av marken och Järvafältets gamla gårdar, vilka till stor del brukats under militärens tid på fältet, förvärvades av Stockholms, Sundbybergs, Solnas, Järfällas och Sollentunas kommuner. Andra delar togs över av statliga bolag.

Stora delar av Järvafältet bebyggdes efter det att militären lämnat området med nya stadsdelar som fick namn efter de gamla gårdarna, t.ex Rinkeby, Husby, Tensta och Akalla.

Stora delar av Järvafältet avsattes som naturreservat. Igelbäckens naturreservat bildades i samband med framtagande av FÖP för Järvastaden.

SENARE UTVECKLING

1986 blev Allmateriel ägare till området som nyttjades för försäljning av fordon, maskiner och detaljhandel. Under åren har byggnaderna i området nyttjats för ett antal olika verksamheter såsom studentbostäder för Polishögskolan, utbildningslokaler för Grönlunds chaufförsutbildning, tillfälliga bostäder och förskoleverksamhet.

I Lars Lagerlås inventering 2003 konstateras att mycket byggt förändrats genom åren men att de ursprungliga byggnaderna till det yttre i stort var oförändrade och låg fint anslutna till den naturliga terrängen.

Sedan 2001 ägs fastigheterna av Järvastaden AB som utvecklar en ny stadsdel på området. Flera av byggnaderna vid skjutbanan och de militära byggnaderna har efterhand rivits och skjutbanorna har bebyggts.

Ex. ny stadsmässig bebyggelse i Järvastaden.

Flygfoto idag med kvarvarande byggnader markerade i rött. Källa: Lantmäteriverket, www.lantmateriet.se.

4. BEVARADE BYGGNADER FRÅN OMRÅDETS MILITÄRA EPOK

◆ SKJUTBANEFÖRESTÅNDARENS BOSTAD

JÄRVASTADENS BEVARADE BYGGNADER

I Järvastaden återstår ett antal byggnader från militärens verksamhet i området. De byggnader som finns kvar är upptagna i Solnas översiktsplan som kulturhistoriskt intressanta sammanhängande kulturmiljöer, med undantag för en garagebyggnad.

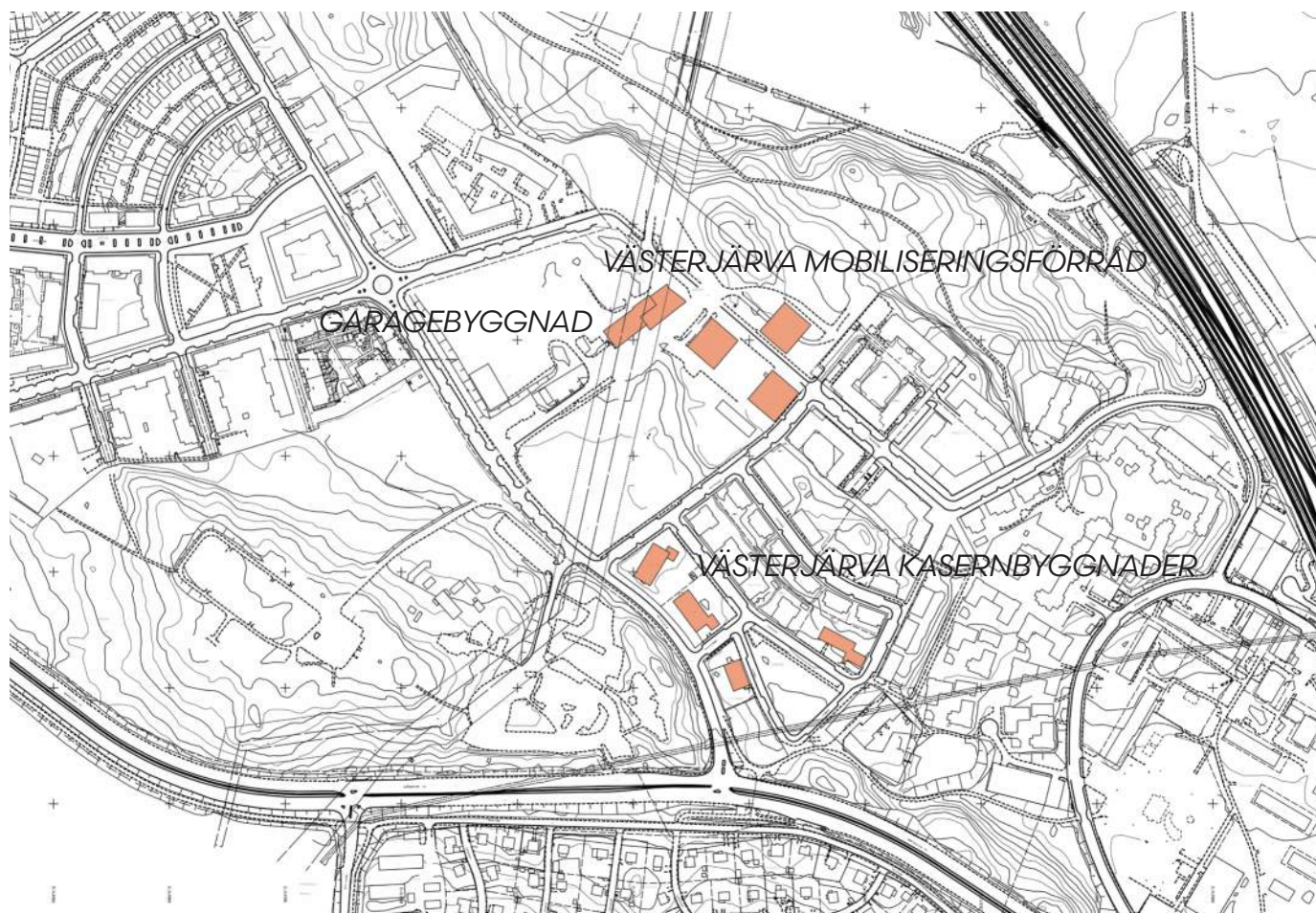
Till bevarade byggnader är skjutbaneföreståndarens bostad vid den nedlagda och numera bebyggda Järva skjutbana; Västerjärva kasernbyggnader och Västerjärva mobiliseringsförråd samt en garagebyggnad.

Skjutbaneföreståndarens bostad används för närvarande som Järvastadens kontor och hyrs ut kvällar och helger till boende i området för möten m.m.

Västerjärva kasernbyggnader har byggts om för nya ändamål (förskola och bostäder).

Av de ursprungligen sex mobiliseringsförråden återstår tre. Av dessa ska en bevaras enligt en principöverenskommelse från 2019 mellan Järvastaden AB och kommunstyrelsen i Solna. Två mobiliseringsförråd och garagebyggnaden ska rivas för att ge plats för ny bostadsbebyggelse.

Övriga byggnader i området från den militära epoken har rivits för att ge plats åt byggnader inom den nya stadsdelen Järvastaden.

Markerade byggnader kvarstår från militärens verksamhet i Bagartorpsområdet. Den bevarade skjutbaneföreståndarbostaden står kvar i norr (utom kartan). Karta: Baskartan, Solna.

SKJUTBANEFÖRESTÅNDARBOSTADEN

Villan uppfördes som bostad för skjutbaneföreståndaren och som logemente vid Järva skjutbanor omkring 1909. Byggnadens ritades av en den svenska kända arkitekten Erik Josephson (1864-1929).

Villan uppfördes i tidtypisk nationalromantisk stil med rödfärgade panelade fasader, brutet och valmat tegeltak, farstuvist och småspröjsade fönster.

I Solna kommuns kulturminnesvårdsprogram från 1988 är villan utpekad som en "byggnad av större värde ur historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt".

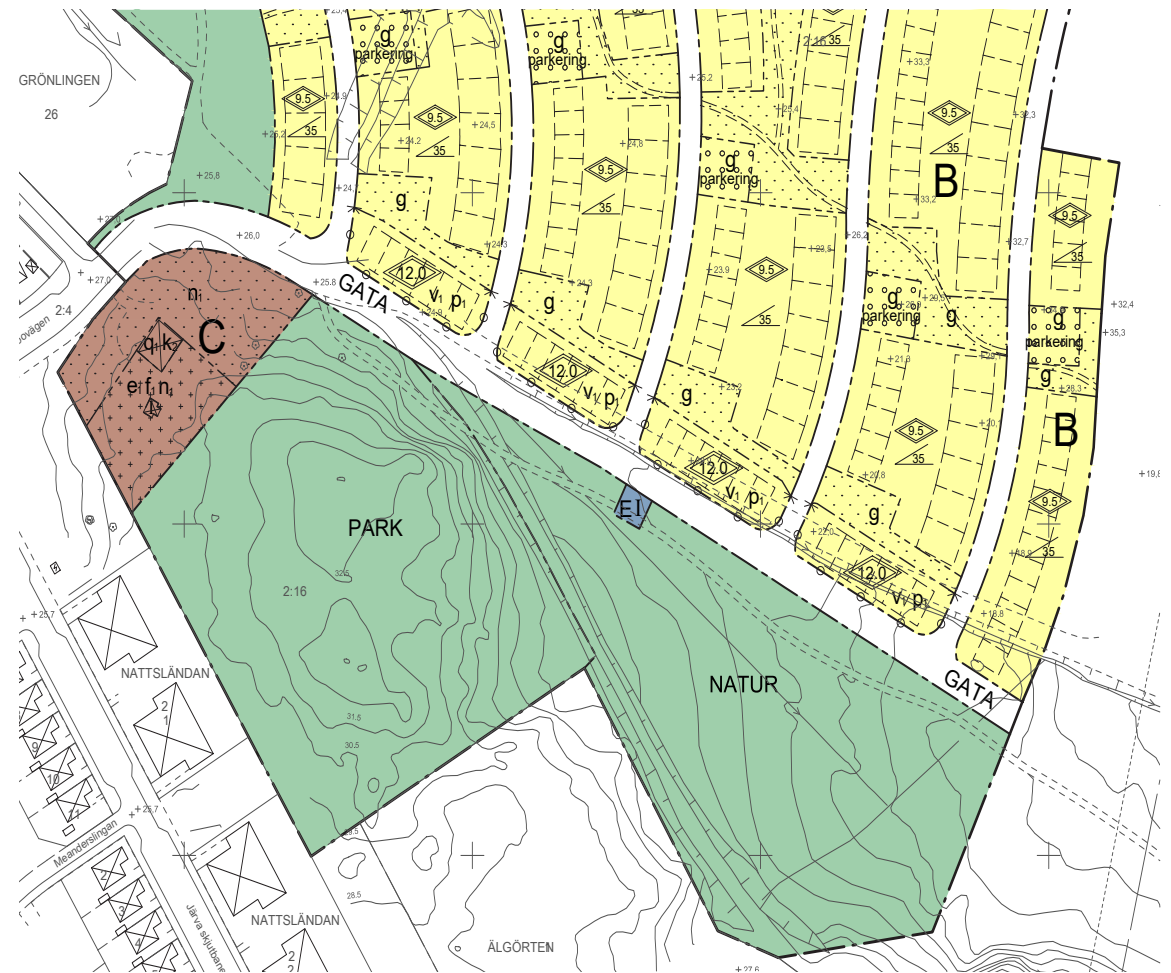
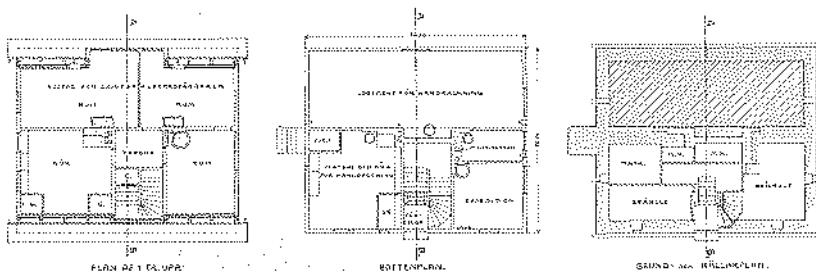
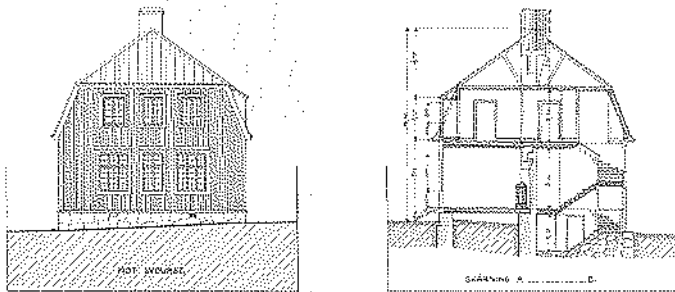
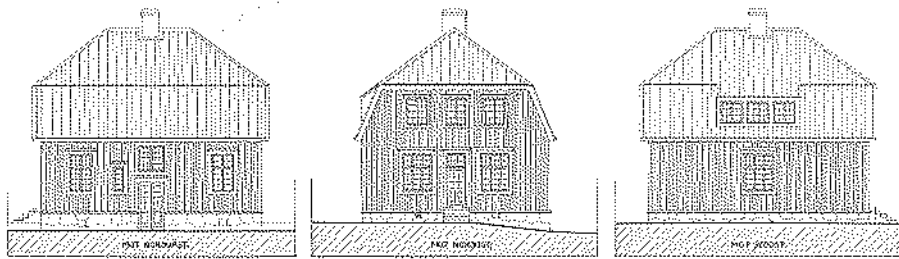
Villan är exteriört välbevarad och försedd med rivningsförbud och varsamhetsbestämmelser i detaljplan. Ett område kring villan är prickmarkerad i plan innebärande att marken inte får bebyggas.

Byggnaden står på en mindre höjd med trädbeväxt naturmark som i plan är utlagd som parkmark/naturmark.

F.d. bostad för skjutbaneföreståndaren och logement.

Relationsritning.
Skjutbanor för Stockholms garnison å Järfvafältet.

För skjutbaneföreståndarbostaden gäller i detaljplan bl.a.:

q1 = Byggnaden får inte rivas;

k2 = Underhåll av fasader ska ske med traditionella material, färg och metoder. Eventuella ändringar av fasad ska vara anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde;

n1 = Träd får inte fällas eller skadas utan marklov;

Mark kring byggnaden anges som Park- och Naturområde.

Karta: Detaljplan för Grankällan, Stadsdelen Järva i Solna stad, P 2017/6, laga kraft 2017-04-21.

VÄSTERJÄRVA KASERNBYGGNADER

Västerjärva kasernbyggnader är uppförda omkring 1943-46 under den andra utbyggnadsetappen av Bagartorp, utförd efter situationsplan och byggnader av arkitekterna Backström & Reinius.

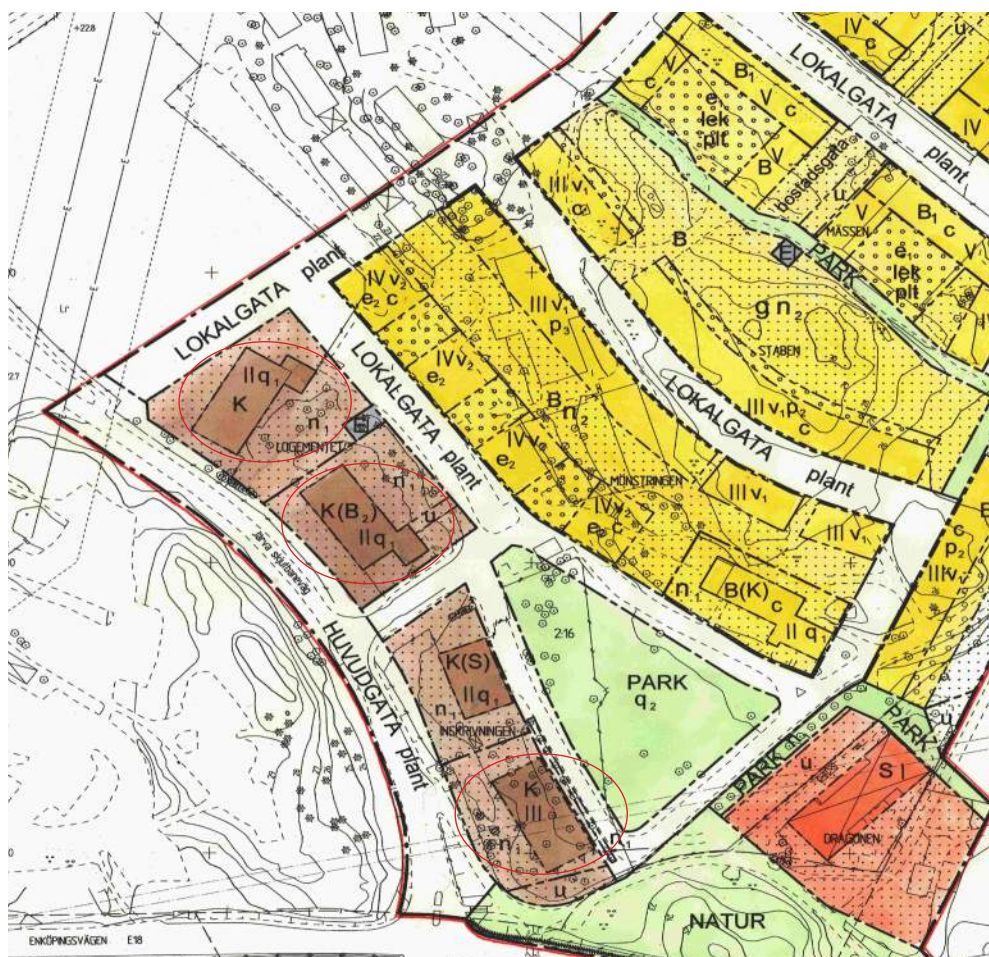
De fem bevarade kasernbyggnaderna rymde ursprungligen kanslihus, mässar, kaserner och utbildningslokaler. Byggnaderna har under senare år byggts om på ett varsamt sätt till förskola, kontor och bostäder.

Byggnaderna är enhetligt gestaltade och karakteriseras av ett enkelt tidstypiskt funktionalistiskt formspråk med distinkta volymer, ljusa putsade fasader, lertegeltäckta sadeltak och vitmålade träfönster typiskt för 1940-talets arkitektur. Kasernerna är uppförda i en öppen byggnadsstruktur med anpassning till naturlig topografi som bibehållits med grönytor och karaktärsskapande träd.

Kasernbyggnaderna är exteriört välbevarade och har i detaljplan getts rivnings- och förvanskningförbud av kulturhistoriska värden.

F.d. kasernbyggnad från 1940-talet efter ritningar av arkitektparet Backström & Reinius för AIS och Int 1.

För kasernbyggnader markerade med röd ring gäller i detaljplan bl.a.:

- q1 = Byggnaderna får inte rivas och byggnadernas exteriör får inte försvankas;
- n1 = Träd får inte fällas eller skadas utan marklov;
- K, S, B anger byggnadernas användning som kontor, förskola och bostad.

Karta: Detaljplan för Staben m.fl. Västerjärva-etapp 1, Stadsdelen Järva i Solna stad, P 05/1221, laga kraft 2006-02-02.

För kasernbyggnaderna på fastigheterna Inskrivningen 1 och Mönstringen 3 har ny detaljplan som möjliggör skoländamål upprättats. För dessa fastigheter gäller

- r = Byggnad får inte rivas.
- q = Ursprungliga träfönster ska bevaras.
- S, K och B anger tillåten markanvändning som kontor, förskola respektive bostäder.

Karta: Detaljplan för Mönstringen 3 och Inskrivningen 1, Stadsdelen Järva i Solna stad, P 23/1, laga kraft 2023-02-25.

VÄSTERJÄRVA MOBILISERINGS- FÖRRÅD

Västerjärva mobiliseringsförråd uppfördes för Arméns intendenturförråd (AIS) och 1:a Intendenturkompaniet (Int. 1) under åren 1942-1946.

Ursprungligen uppfördes sex förråd och en administrationsbyggnad (hus A-F) varav tre (hus D, D och F) finns kvar idag (se situationsplan s. 20). Mellan byggnaderna förlades tre järnvägsspår som ledde till dels Ulriksdals station dels till ett ammunitionsförråd i Ursvik.

Se historik i följande kapitel antikvariskt förundersökning.

Lokalgatan på platsen för det f.d. stickspåret med förrådsbyggnadernas lastkajer mot spåret från söder.

Mobiliseringsförråden vid lokalgatan Fridenborgsvägen från norr.

5. JÄRVASTADEN - KULTURHISTORISK VÄRDEBESKRIVNING

JÄRVASTADENS KULTURMILJÖER

Järvastaden, f.d. Bagartorpsområdet, har sedan militären lämnade området helt förändrat karaktär och är idag en nytt bostadsområde med en pågående utveckling för ny bebyggelse.

I området återstår tre miljöer som berättar om den tidigare militära verksamheten; Västerjärva kasernbyggnader, Västerjärva mobiliseringsförråd och den f.d. skjutbaneföreståndarbostaden.

De har sammantaget viktiga miljöskapande funktioner som kulturhistoriska årsringar i den pågående utvecklingen av Järvastaden och som en kulturhistorisk kvalitet i närmiljön.

Försvarets bevarade byggnader i Bagartorp berättar också om samhällsutvecklingen och det politiska läget i Sverige och världen. En förändrad säkerhetssituation och arkitektoniska ideal speglas i de bevarade byggnaderna från perioden som är en del av vårt kulturarv.

SKJUTBANEFÖRESTÅNARBOSTADEN

Skjutbaneföreståndarbostaden från 1907 är den äldsta bevarade byggnaden i området som återstår efter den militära verksamheten. Villan uppfördes som bostad åt föreståndaren vid Järva skjutbanor samt logement. Ursprungligen ingick byggnaden i en sammanhängande miljö med skjutbanor och fler uthus som inte finns kvar idag.

Villan utgör ett historiskt spår i området efter Järva skjutbanor som etablerades då det militära övningsfältet Järva togs i bruk under tidigt 1900-tal.

Villan är även ett välbevarat representativt exempel på det tidiga 1900-talets nationalromantiska arkitektur med rödfärgade panelade fasader, farstukvist, brutna valmade tak täckt av tegel samt småspröjsade fönster efter ritningar av den namnkunniga arkitekten Erik Josephsson.

Kring villan återstår tomt- och naturmark som har miljöskapande värden för villan.

VÄSTERJÄRVA KASERNBYGGNADER OCH MOBILISERINGSFÖRRÅD

Västerjärvas kasernbyggnader och mobiliseringsförråd berättar om områdets tidigare historia som militärt område. Samtliga bevarade byggnader är uppförda under efter planer och ritningar av Backström & Reinius arkitektkontor under krigsåren 1943-46.

De fyra bevarade kasernbyggnaderna, ursprungligen rymmande mässar, kaserner, skola och kansli, är enhetligt gestaltade och karaktäriseras av ett enkelt avskalat formspråk med ljusa putsade fasader.

Av de sex mobiliseringsförråden som uppfördes som en del av arméns intendenturförråd finns tre kvar som bildar en sammanhängande miljö med byggnader.

Byggnaderna utgör representativa exempel på 1940-talets byggnader inom försvaret vad avser arkitektonisk gestaltning samt omgivande naturmark som avspeglar placering av byggnader under krigstid.

Miljön är kulturhistoriskt intressant som länk till områdets tidigare militära funktion, som tidtypiskt exempel på periodens arkitektur och som en del av Backström & Reinius arkitekturproduktion.

Västerjärva kasernbyggnader och mobiliseringsförråd förmedlar tillsammans med skjutbaneföreståndarbostaden områdets historia som militärt område.

----- JÄRVASTADENS KULTURMILJÖER

6. HISTORIK

VÄSTERJÄRVA MOBILISERINGSFÖRRÅD

Västerjärva mobiliseringsförråd uppfördes för Arméns intendenturförråd (AIS) och 1:a Intendenturkompaniet (Int. 1) under åren 1942-1946.

Ursprungligen uppfördes sex förråd och en administrationsbyggnad (Hus A - G) varav tre förråd finns kvar idag. De kvarvarande husen benämns här Hus D, E och F enligt ursprunglig situationsplan (se situationsplan s. 20).

Hus D och E låg söder om järnvägsspåret och benämns på 1943 års situationsplan som "Varmförråd AIS". Hus F låg norr om spåret och benämndes enbart "Förråd". Hus D och E uppfördes enligt uppgift 1942. Hus F uppfördes ett par år efter.

Förråden förlades på vardera sida om ett stickspår från järnvägen (norra stambanan) för transport, lastning och lossning till och från förråden.

I förrådsbyggnaderna förvarades militärt materiel, mat, drivmedel och utrustning för Intendenturkompaniets förvaltning och hushållningen för förbanden.

Arkitekt för förrådsbyggnaderna var Backström & Reinius som även var ansvariga arkitekter för områdets situationplan och övriga byggnader i Bagartorpsområdet.

De bevarade förrådsbyggnaderna utformades med ett likartat utförande med långsträckta volymer i två våningar och källare täckta med flacka pappklädda sadeltak.

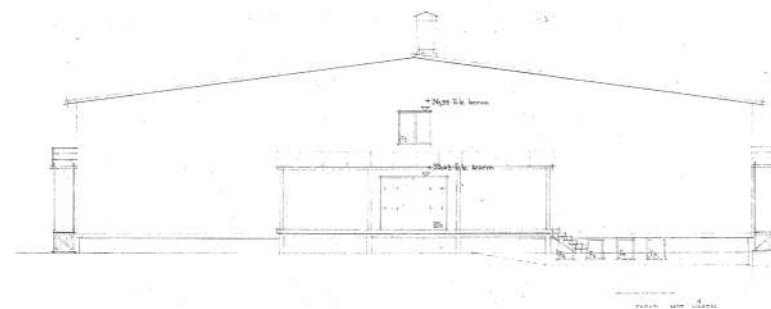
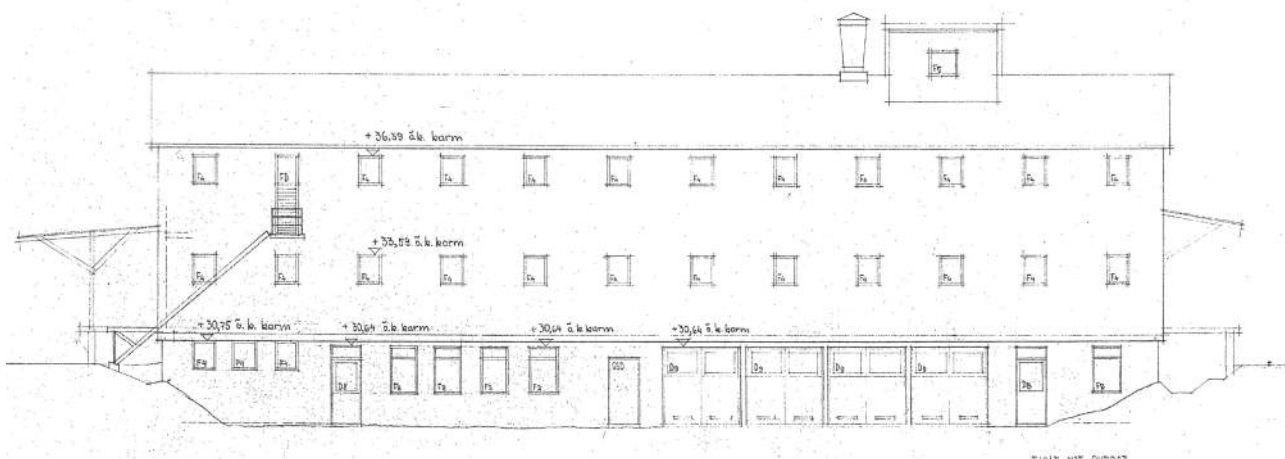
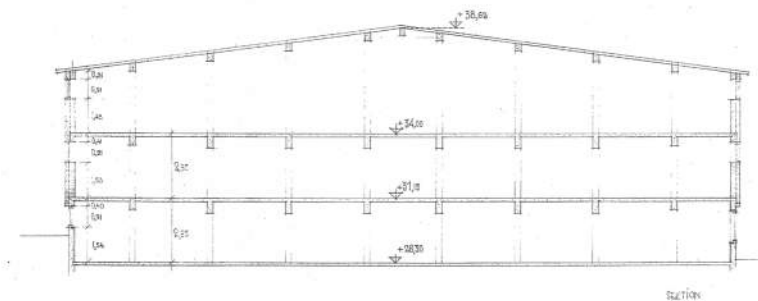
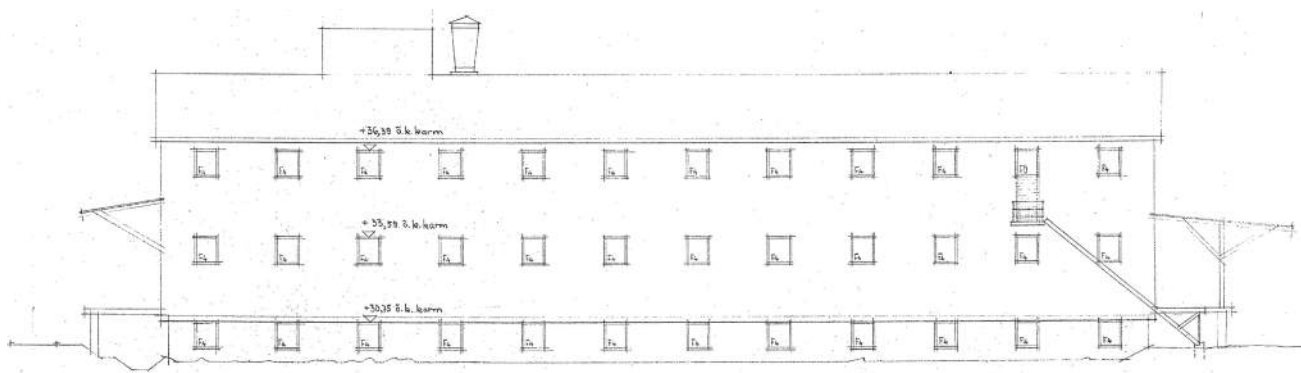
Hus D och E uppfördes av tegel (Hus F med betongsten) med bjälklag av betong. Fasaderna slätputsades och försågs med små fönster av trä i en jämn fönstersättning typisk för många av 1940-talets militära förrådsbyggnader.

Förrådsbyggnaderna skiljde sig i viss utsträckning till detaljutförandet beroende på funktion och topografi; t.ex. Hus D försågs med skorsten, Hus E saknade panel i gavelröste och Hus F nedfarer till källaren.

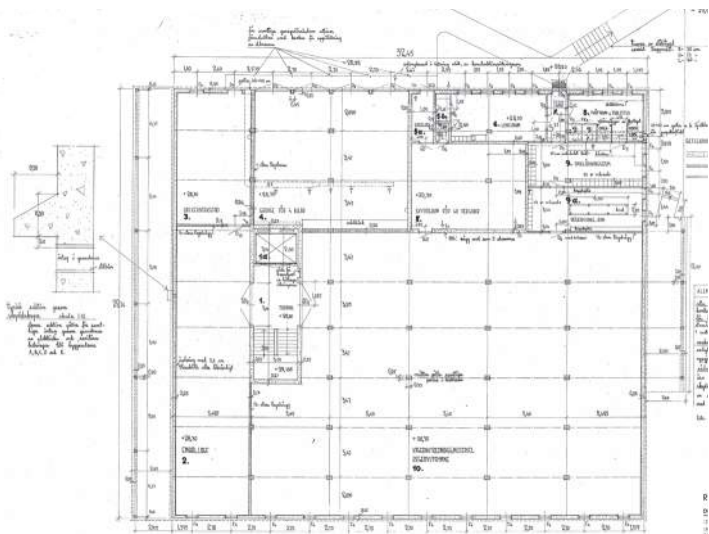
Nybyggnadsritningar för det idag rivna Hus B visar att förråden utfördes huvudsakligen lika avseende exteriör och interiör. (Nybyggnadsritningar till förråd D, E och F har ej återfunnits i detta projekt.) Genom våningsplanens huvudsakligen öppna förrådsytor, med bärande betongpelare, löpte trapphus med transporthiss.

Under åren har mindre exteriöra förändringar utförts samt interiöra ändringar gjorts för nya verksamheter.

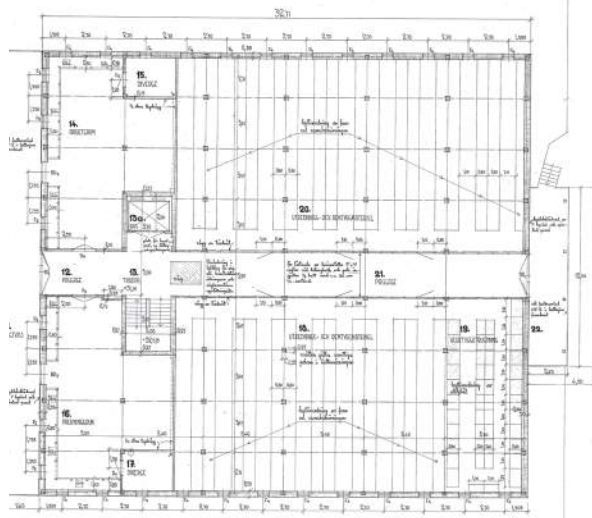
Efter att verksamheten upphört drevs från 1960-talet Försvarets överskottsförsäljning i Hus E. Idag är de tre mobiliseringsförråden uthyrda till hyresgäster på rivningskontrakt med verksamheter som bilverkstad med däckförråd, cykelaffär, konstnärsverkstad, utställning, auktionshus och loppis, hunddagis, kontor och matbutik.

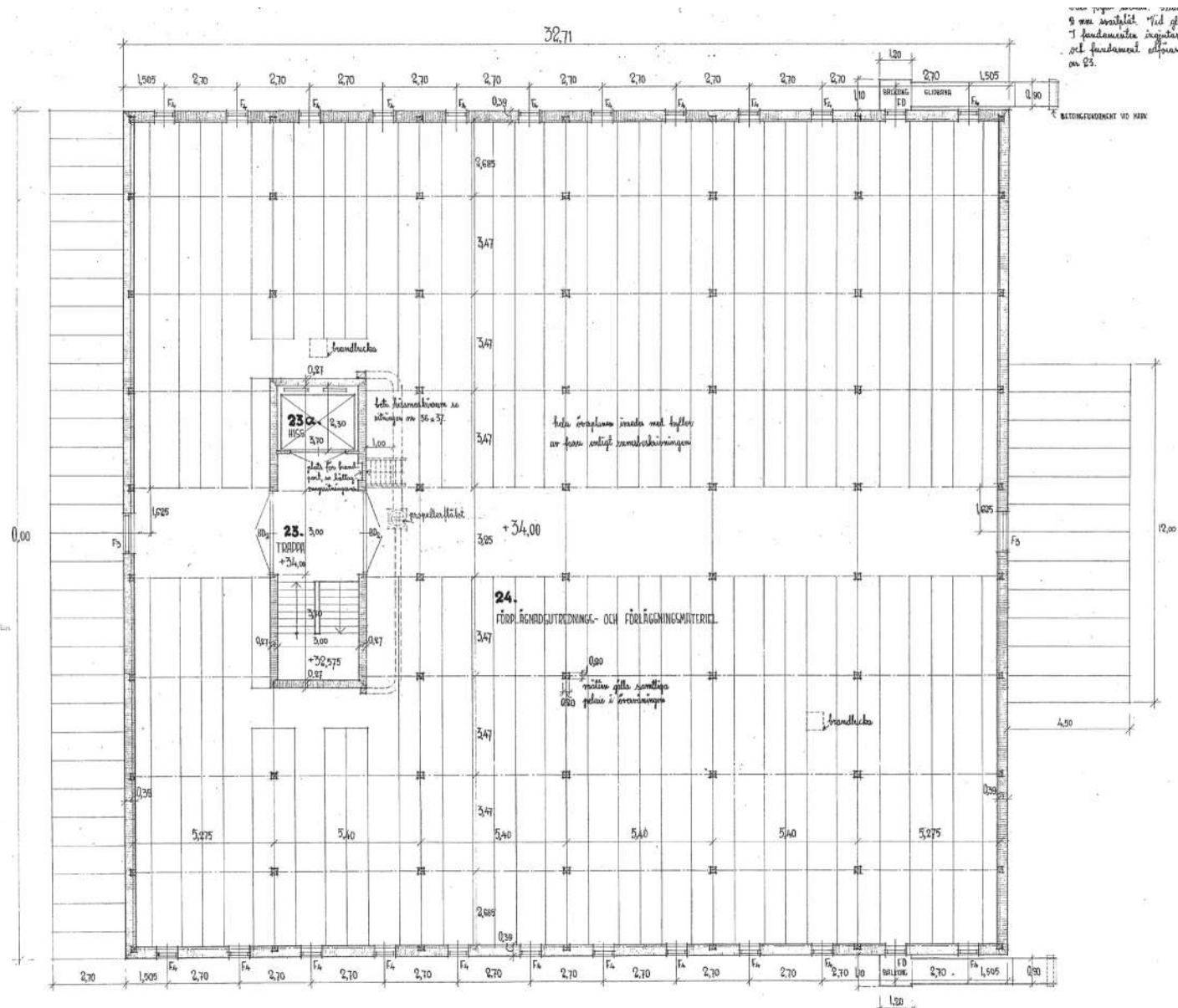
Nybyggnadsritningar Hus B, fasader, upprättade av Sven Backström & Leif Reinius, 1941, för AIS och INT 1. Källa: Fortifikationsverket.

Nybyggnadsritningar Hus B, källarplan, upprättade av Sven Backström & Leif Reinius, 1941, för AIS och INT 1. Källa: Fortifikationsverket.

Nybyggnadsritningar Hus B, bottenplan, upprättade av Sven Backström & Leif Reinius, 1941, för AIS och INT 1. Källa: Fortifikationsverket.

Nybyggnadsritningar Hus B, övre plan, upprättade av Sven Backström & Leif Reinius, 1941, för AIS och INT 1. Källa: Fortifikationsverket.

7. NULÄGESBESKRIVNING

Situationsplan. Bevarade mobiliseringsförråd.

Lokalgatan på platsen för det f.d. stickspåret.

Torgliknande plats mellan mobiliseringsförråden Hus D till höger och Hus E till vänster, Hus F i fonden.

Naturmark invid Hus F.

Naturmark invid Hus F.

Västerjärva mobiliseringsförråd; Hus F till höger i bild och Hus D i bildens mitt.

HUS D

EXTERIÖR

Stomme Tegel/Betong

Fasad Slätputs, vit.
Fasaden visar spår av tidigare gul kulör (ca NCS 1015-Y30R).
Gavelrösten klädda med laserad locklistpanel.
Lastbryggor inklädda med stående fasad gråmålad panel.
Skärmtak över lastbrygga täckt med skivplåt.

Tak Pappklätt sadeltak.

Fönster Ursprungliga ospröjsade kopplade enlufts-fönster av trä, målade vita.
I gavel tvålufts-fönster.

Portar Stålportar, ursprungliga och senare bytta.

Övrigt Den enda av förrådsbyggnaderna som har en utanpåliggande vitputsad skorsten.
Brandutrymningstrappor av stål har tillkommit 2005 på tre fasader.

Hus D med lastbrygga mot Fridensborgsvägen.

Fasader mot Mönstringsvägen.

Fasader med skorsten mot norr.

Fasader med små förrådsfönster med jämn fönstersättning.

Hus D från Mulle Mecks Lekpark.

Hus D's flacka sadeltak täcks av papp.

Fasad vid lastbrygga och gavelröste inklädda med panel.

Huvudentré med ursprungliga stålportar vid lastbrygga.

Entré mot söder med ej ursprunglig aluminiumport, kompletterad med ramp.

Entré mot söder med tillbyggt vindfång.

Lastbrygga med stolpar av trä.

Entré till källarvåning mot norr. Sentida skärmtak.

Ursprungliga kopplade förrådsfönster av trä.

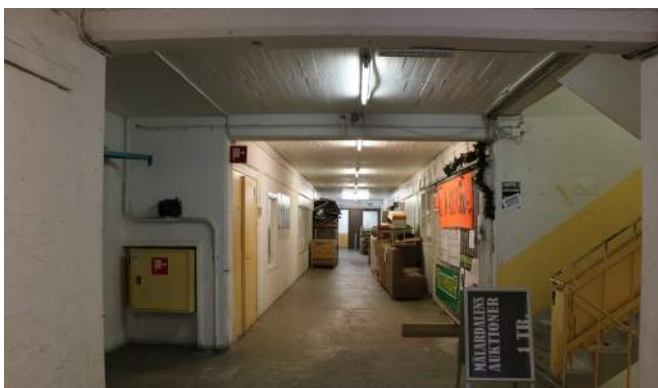
Detalj av laserad locklockpanel i gavelröset.

INTERIÖR

- Våningar Förrådsbyggnaden rymmer två våningsplan med källare.
- Planlösning Trots att mellanväggar och dörrar tillkommit i sen tid bibehåller interiören delvis öppna rumsvolymer.
- Inredning Byggnaden bibehåller till stor del ursprunglig synlig materialbehandling såsom gjutna golv, brädgjutna tak och brädgjutna betongpelare. Särskilt den övre våningen bibehåller en öppen rumsvolym med synliga gjutna pelare, väggar och tak av betong.
- Byggnadens trapphus med ursprungliga stålportar och transporthiss är bibehållet med ursprungliga ytskikt av brädgjutna väggar och tak samt ursprungliga räcken av stål.
- Fönster bibehåller ursprungliga fönstervred.
- Användning Förrådet hyrs ut till städfirma, reparation och försäljning av cyklar, loppis, auktionshus och däckförråd.

Trapphus med gjutna trappor och stålräcke.

Bottenplan med gjutna golv och brädgjutet tak.

Ursprungliga stålportar till transporthiss.

Trapphus med transporthiss.

Ursprungliga stålportar i trapphus.

Källare. Delvis ursprunglig öppen plan med betongpelare.

Mittgång i bottenvåning.

Lokal våning 1 tr med öppen plan och synliga betongpelare.

Källare med gjutna golv, brädgjutna tak och pelare.

Cykelfirmans lokaler i bottenvåningen.

Lokal våning 1 tr med gjutna golv, tak och väggar.

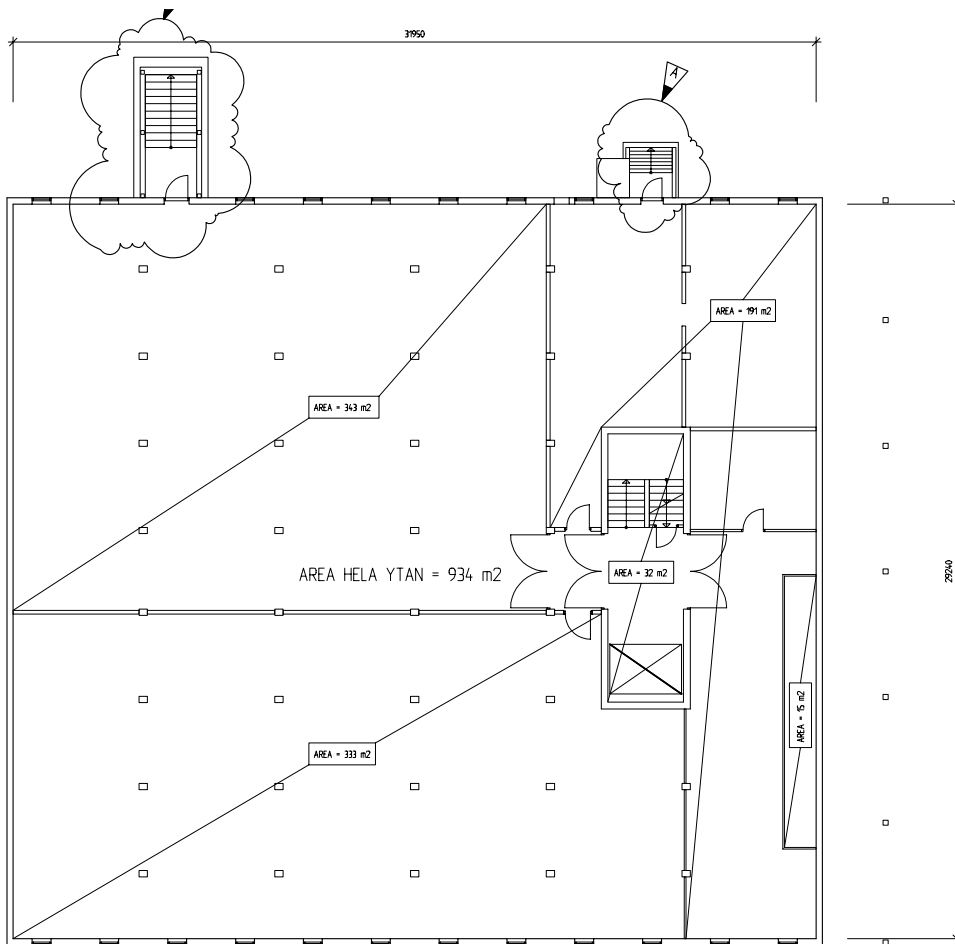
Källare med gjutna golv, väggar och tak.

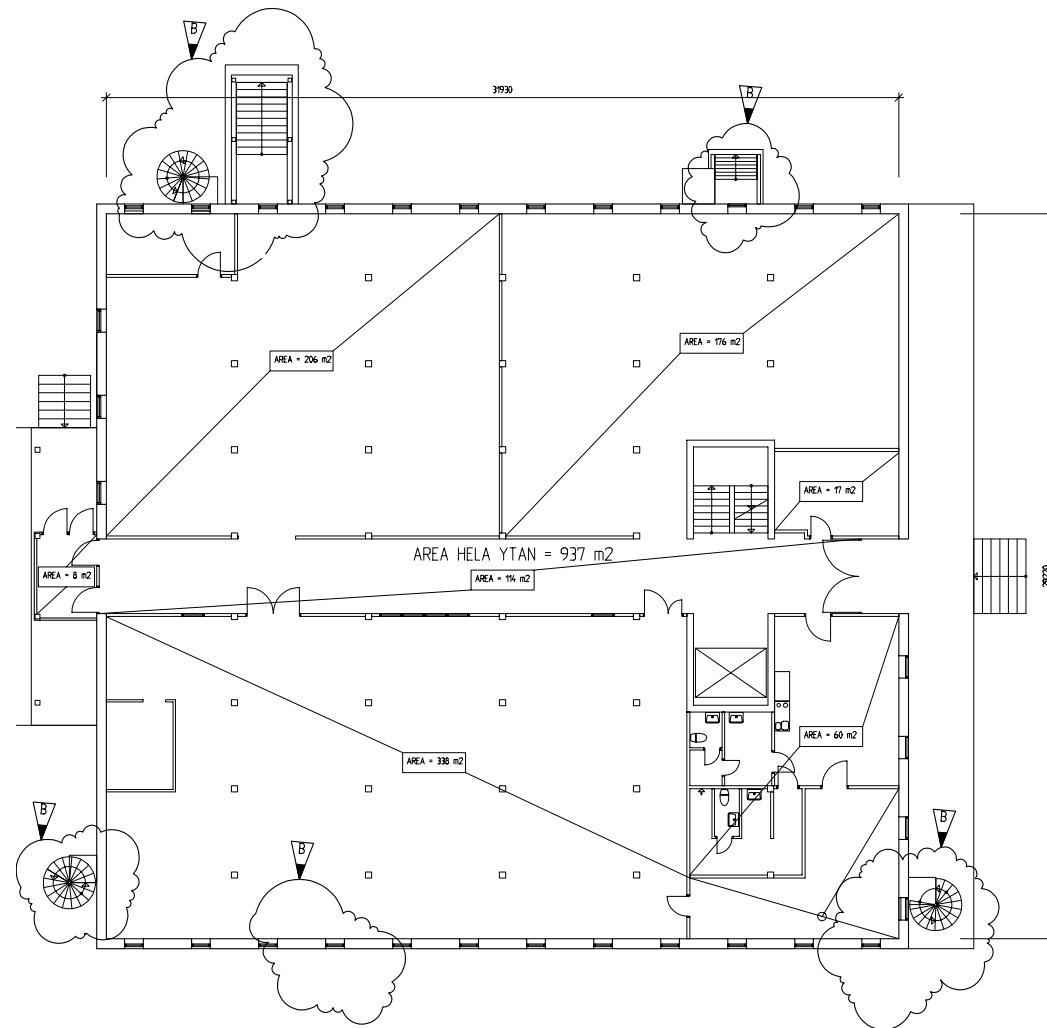
Mittgång i bottenvåning mot lastbryggan.

Tak med synliga betongbjälklag i våning 1 tr.

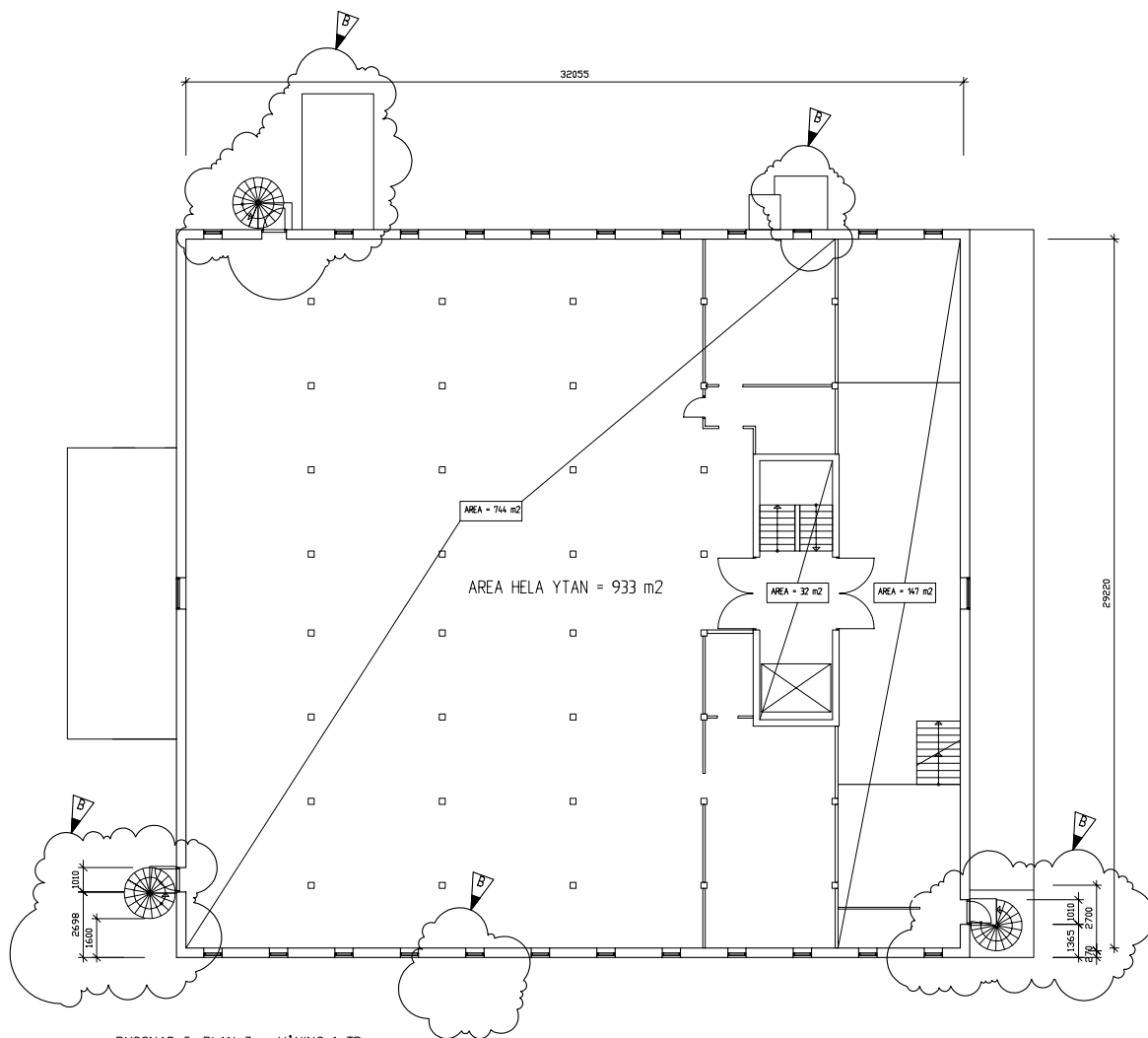

BYGGNAD 5, PLAN 1 – KÄLLARE

BYGGNAD 5, PLAN 2 – BOTTENVÅNING

Hus D 2005. Ritning för ny utrymningsväg, preliminär handling, Skanska, 2005. Relationsritningen från 2005 visar byggnadens tidigare öppna rumsvolymer samt trapphusets placering med transporthiss. Det är vid denna tid den utvändiga brandutrymningen med spiraltrappor på fasaderna tillkommer.

BYGGNAD 5, PLAN 3 – VÅNING 1 TR

HUS E

EXTERIÖR

Stomme Tegel/Betong

Fasad Slätputs, vit.
Fasaden visar spår av tidigare gul kulör (ca NCS 1015-Y30R).
Lastbryggor inklädda med stående fasad laserad panel. Skärmtak över lastbrygga av skivplåt.

Tak Pappklätt sadeltak.

Fönster Ursprungliga ospröjsade kopplade enluftsfönster av trä, målade vita.
I gavel tvåluftsfönster.

Portar Stålportar, ursprungliga och senare bytta.

Övrigt Takkupa med putsad fasad.
Nedfart till källare med skärmtak, ej ursprungligt.
Brandutrymningstrappor av stål har tillkommit på tre fasader.

Hus E's lastbrygga mot Fridensborgsvägen.

Fasader mot Hus D i söder.

Där skyltar tagit ner framkommer en tidigare gul fasad.

Nedfart till källare med skärmtak mot norr.

Senare tillbyggt skärmtak.

Lastbryggans fasad är inklädd med panel.

Hus E's lastbrygga mot Fridensborgsvägen.

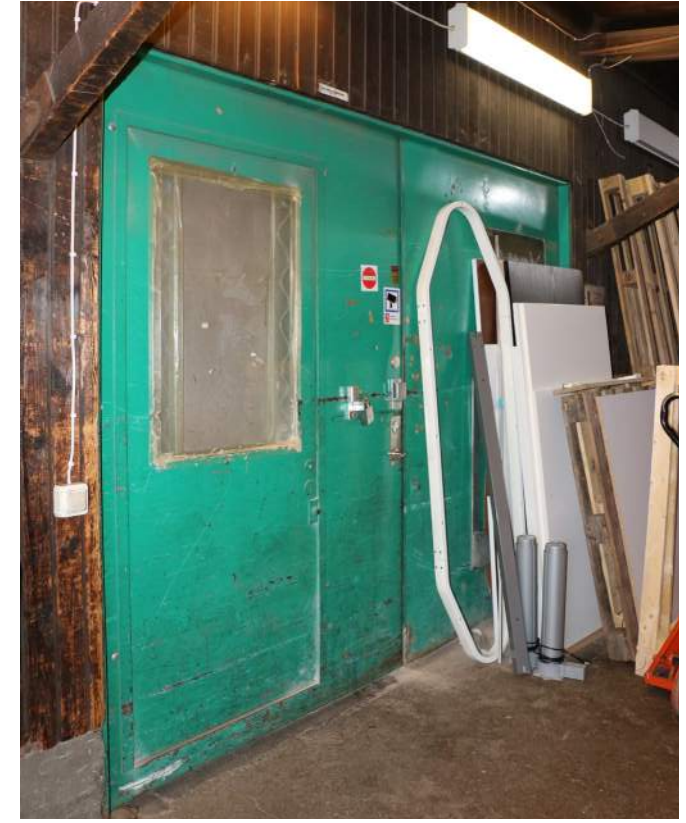
Entré med skärmtak.

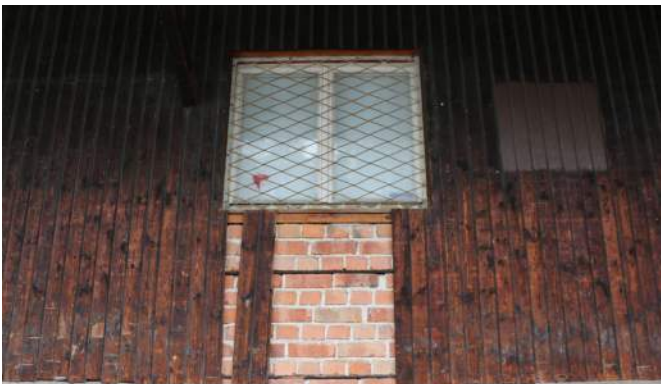
Fasaden vid lastbryggan är panelad.

Ej ursprungliga aluminiumpartier mot söder.

Ursprungliga stålpartier vid lastbryggan.

Fasadtegel är synlig bakom skadad panel.

Ursprungliga fönster med tvärpost i gavlar.

Ursprungliga kopplade ospröjsade fönster av trä.

INTERIÖR

Våningar Förrådsbyggnaden rymmer två våningsplan och källare.

Planlösning Byggnaden bevarar delvis öppna rumsvolym.

Inredning Byggnaden bibehåller till stor del ursprunglig materialbehandling såsom gjutna golv, brädgjutna tak och brädgjutna betongpelare. Särskilt den övre våningen bibehåller en öppen rumsvolym med synliga gjutna pelare, väggar och tak av betong.

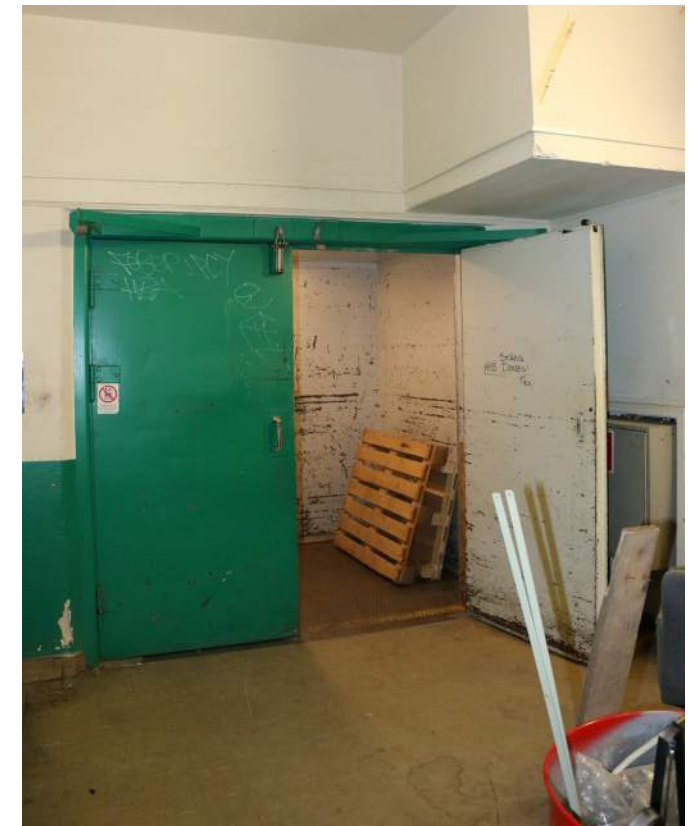
Byggnaden bibehåller trapphus med ursprungliga stålportar och transporthiss. Trapphuset bibehåller ursprungliga ytskikt av brädgjutna väggar och tak samt ursprungliga räcken av stål.

Fönster bibehåller ursprungliga fönstervred.

Användning Hus E hyrs ut för konstnärsverkstad, begagnade kontormöbler, kontor, homestylingfirma samt hunddagis.

Trapphus med gjutna trappor och stålräcke.

Ursprunglig lasthiss med stålportar.

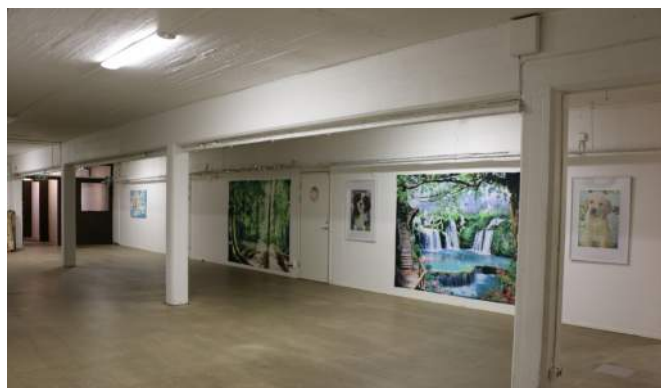
Ursprungliga stålportar i trapphus.

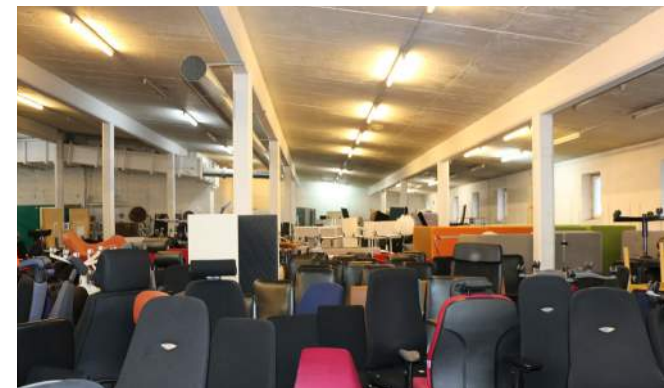
Ursprungliga stålportar.

Källare. Delvis ursprunglig öppen plan med betongpelare.

Delvis ursprunglig öppen plan med synliga pelare i bv.

Öppen plan med synliga pelare i våning 1 tr.

Ursprungliga fönster av trä i källare.

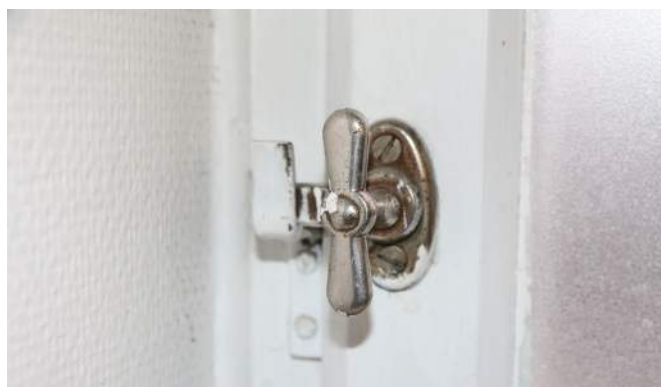
Kontor inrett i sen tid i bottenvåning.

Synliga bjälklag och pelare av betong i våning 1 tr.

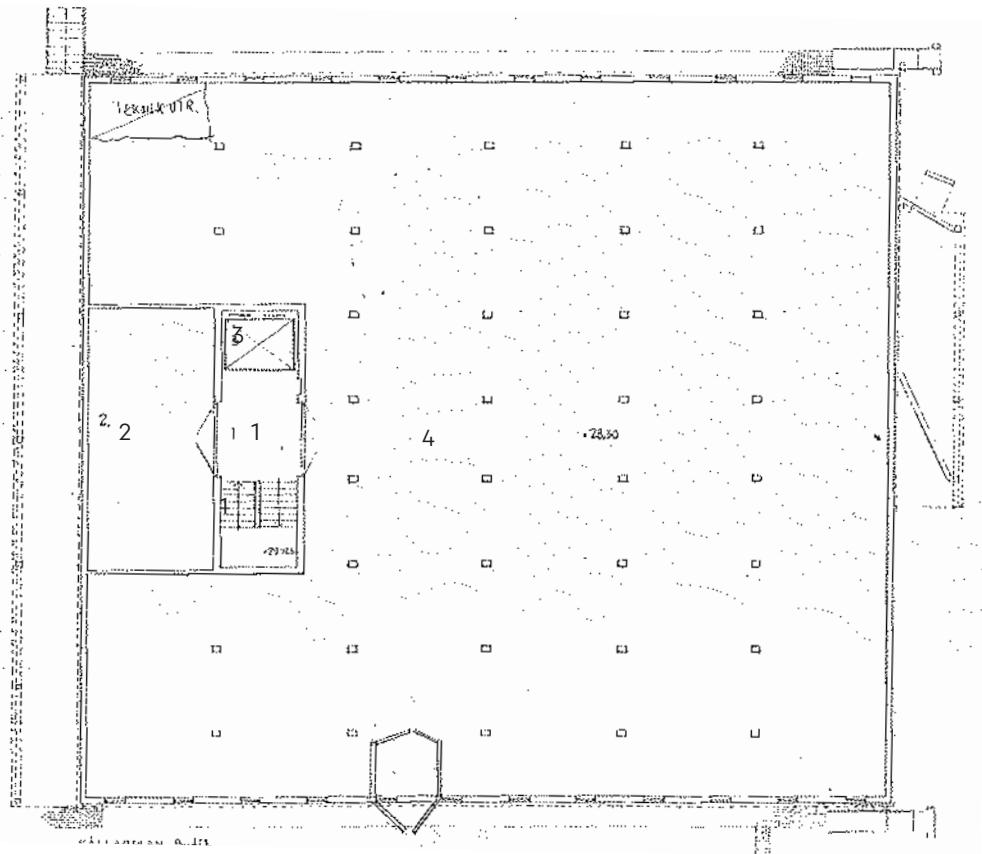
Fönster bevarar ursprungliga tidtypiska fönstervred.

Ursprungliga fönstervred.

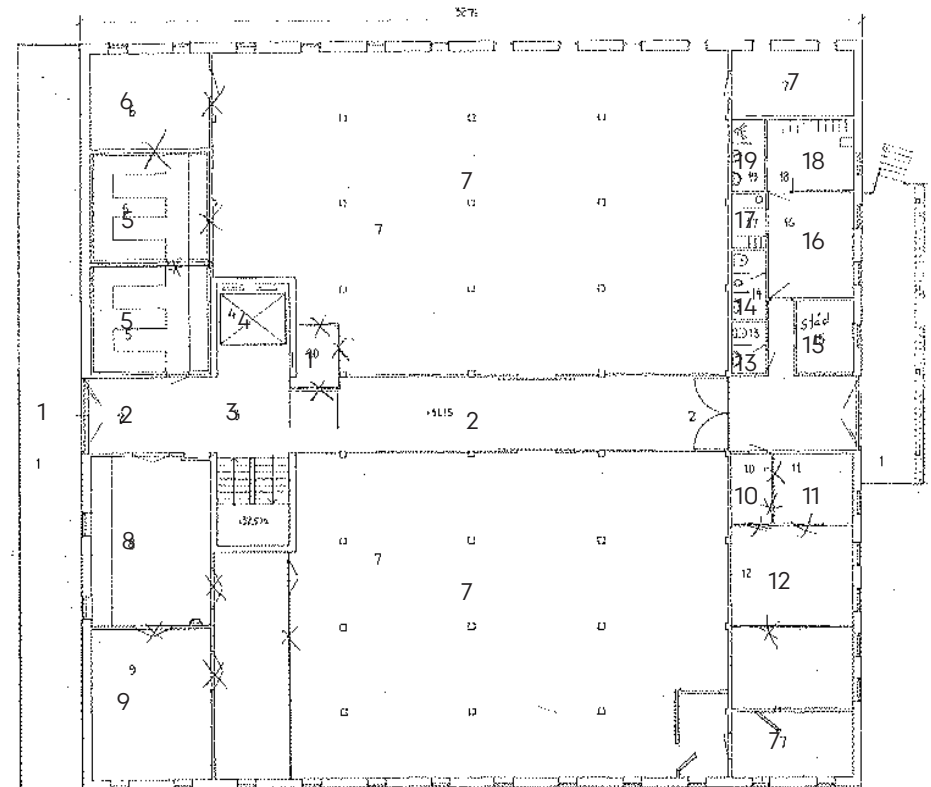

Ventilationskanal av brädor.

KÄLLARPLAN

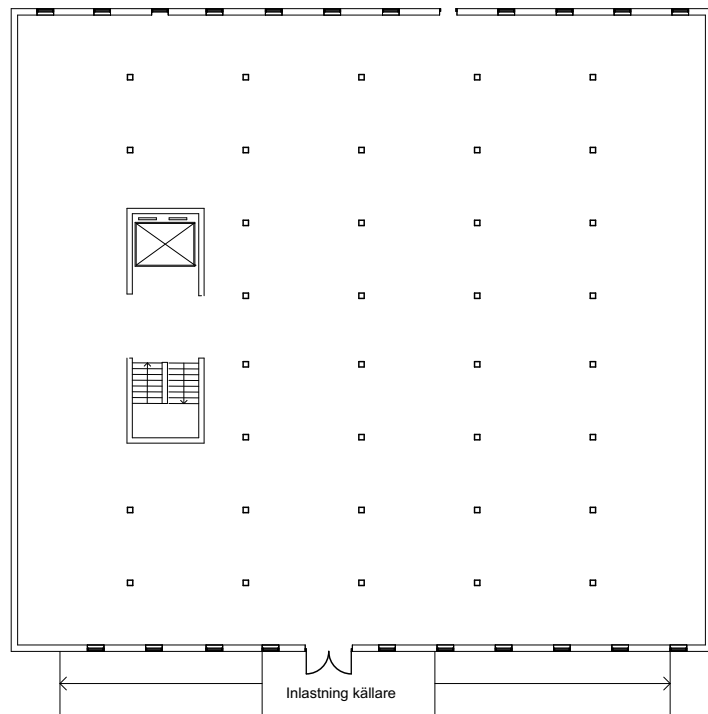
1. TRAPPA
2. LÅSBART UTRYMME
3. HISS
4. FÖRRÅD

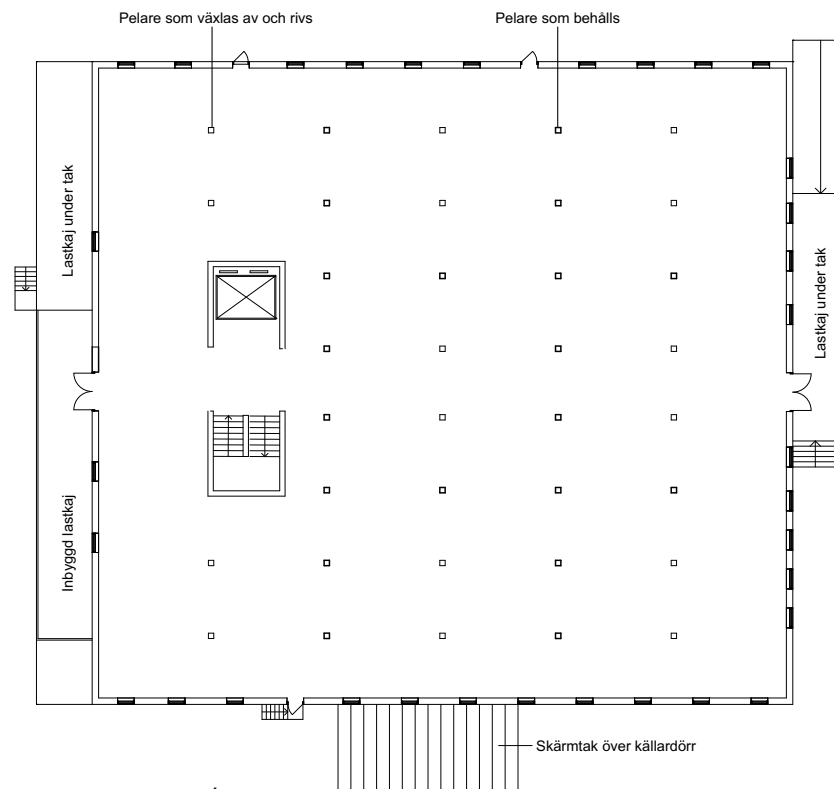
BOTTENPLAN

1. LASTKAJ	7. FÖRRÅD	14. TOALETT HERR
2. PASSAGE	8. PACKNING	15. FÖRMAN
3. TRAPPA	9. EMBALLAGE	16. LUNCHRUM
4. HISS	10. KAPPRUM	17. KOKVRÅ
5. KONSERVPROVNING	11. FÖRVALTARE	18. OMKLÄDNINGSRUM
6. SÄCKPISK	12. FÖRVALTAREXPEDITION	19. TVÄTTRUM
	13. TOALETT DAM	20. VÅGHUS

Relationsritning AIS Etabl. vid Bagartorp, Förråd E, Källarplan, Bottenplan och Övre plan. Uppmått av J. Lannerstedt, uppritat 1945 av E. Ramsay.

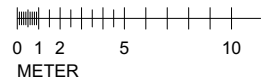

PLAN KÄLLARE, IDAG
SKALA 1:200

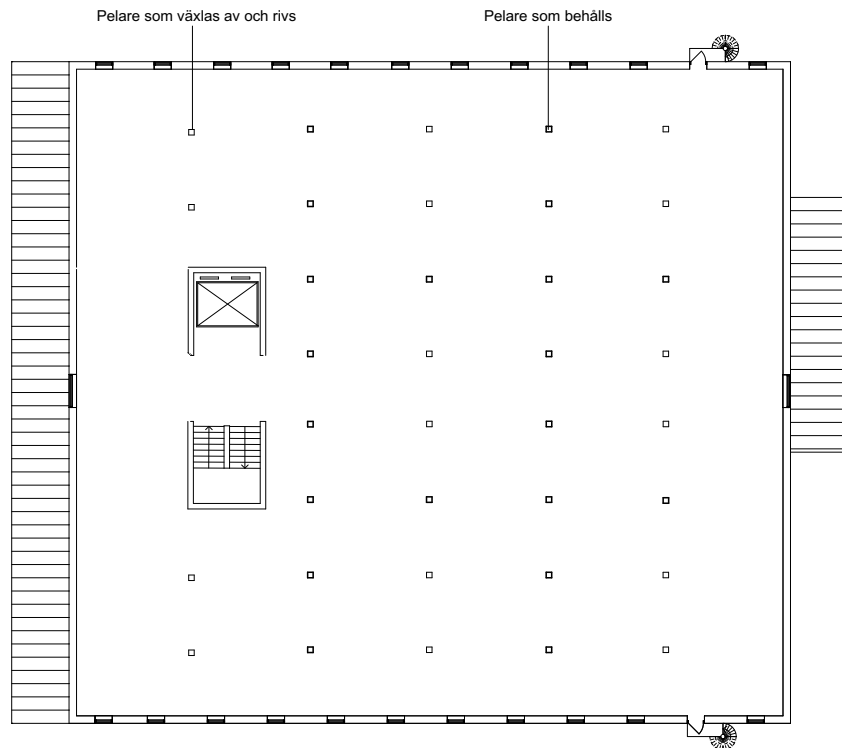

PLAN ENTRÉ, IDAG
SKALA 1:200

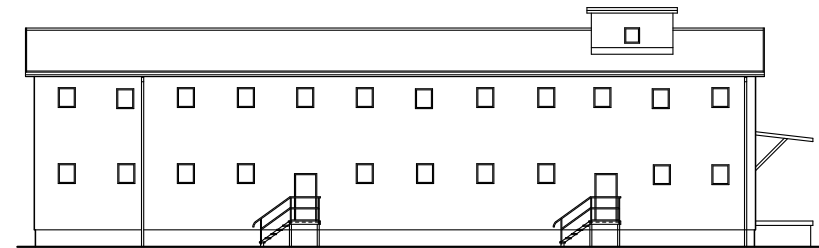
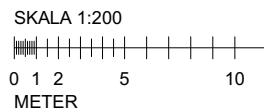
SKALA 1:200

Före ombyggnad

PLAN 1 TR, IDAG
SKALA 1:200

FASAD MOT SYDÖST
SKALA 1:200

FASAD MOT SYDVÄST
SKALA 1:200

Före ombyggnad

HUS F

EXTERIÖR

Stomme Betong. Betongsten.

Fasad Slätputs, vit.
Fasaden visar i det understa färgskikt en grå kulör omkring NCS 4502-B. Färgskikt över den grå visar en ljusblå kulör ca NCS 2040-R90B.
Gavelrösten laserad locklistpanel.
Lastbryggor inklädda med stående fasad panel. Skärmtak över lastbrygga av skivplåt.

Tak Pappklätt sadeltak. Vitputsad takkupa. Plåtinklädda skorstenar.

Fönster Ursprungliga ospröjsade kopplade enlufts-fönster av trä, målade vita (underliggande färgskikt grå ca NCS 4000-N).

I gavel och mot norr i bottenvåning två-lufts-fönster.

Portar Stålportar, ursprungliga och senare bytta, grå kulör ca NCS 4000-N.

Övrigt Nedfart till källare åt söder.
Utbyggt garage åt norr med panel-klädda fasader och sadeltak täckt med papp.

Hus F mot Fridensborgsgatan.

Hus F mot Fridenborgsvägen.

Mindre lastbrygga mot öster med skärmtak.

Hus F med mindre lastbrygga mot öster.

Ursprungliga stålportar vid lastbrygga mot öster.

Fasad mot naturmark mot norr.

Fasad med utbyggnad av trä mot norr.

Lastbrygga med skärmtak mot Fridensborgsvägen.

Utbyggt garage/förråd mot norr.

Ursprunglig stålport vid lastbrygga.

Skärmtak på trästolpar.

Nedfart till bilverkstad.

Ursprungliga fönster med tvärpost i gavlar.

Ursprungliga enluftsfönster av trä.

INTERIÖR

Våningar Två våningsplan och källare.

Planlösning Interiören bibehåller delvis öppna rums volymer.

Inredning Byggnaden bibehåller till stor del ursprunglig synlig materialbehandling såsom gjutna golv, brädgjutna tak och brädgjutna betongpelare. Den övre våningen bibehåller en öppen rumsvolym med synliga gjutna pelare, väggar och tak av betong. Byggnaden bibehåller trapphus med ursprungliga stålportar och transporthiss och ursprungliga ytskikt av brädgjutna väggar och tak samt ursprungliga räcken av stål. Fönster bibehåller ursprungliga fönstervred. Källarplan bibehåller kylrum med kyldörr samt el-centraler med skyltar med texten "Fläskrum", "Sillrum", och "Syltrum". Bottenvåningen bibehåller ursprungliga kaklade våtrum. Fläktrum i övre våningens kupa rymmer ursprunglig teknikutrustning.

Användning Hus F hyrs ut för bilverkstad och däckförvaring i källare. Matbutik i bottenvåning. I övre våningen utställningslokal och instrumentmakare.

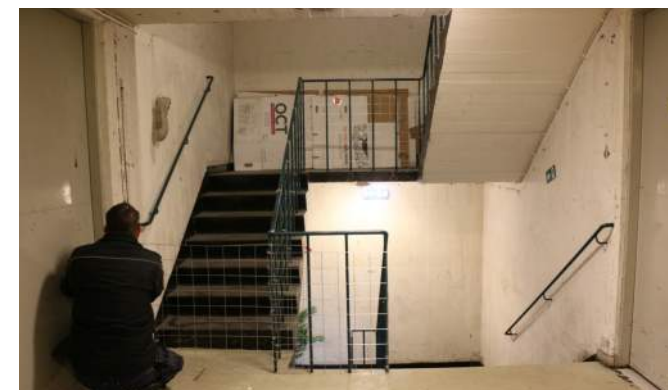
Trapphus med gjutna trappor och stålräcke.

Ursprungliga stålportar till transporthiss.

Ursprungliga stålportar i transporthiss.

Trapphus med gjutna golv, brädgjutna väggar och tak.

Ursprunglig handledare av stål i trapphus.

Källare. Rum med gjutna golv, väggar, pelare och tak.

Källare. Rum med gjutna golv, väggar, pelare och tak.

Ursprungliga el-centraler med text "Fläskrum", "Sillrum" och "Syltrum".

Ursprungliga fönster och fönstervred.

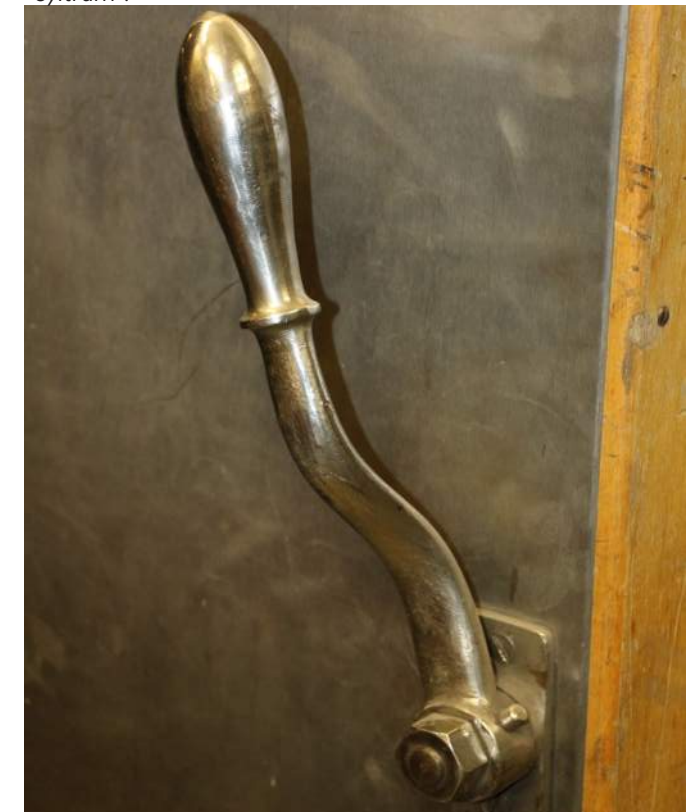
Bilverkstad i källare med gjutna golv, väggar och tak.

Ursprungliga fönstervred.

Synliga betongbjälklag i källare.

Ursprungligt vred av stål till kylrumsdörr i källare.

Bv. Rum med ursprungliga snickerier och radiators.

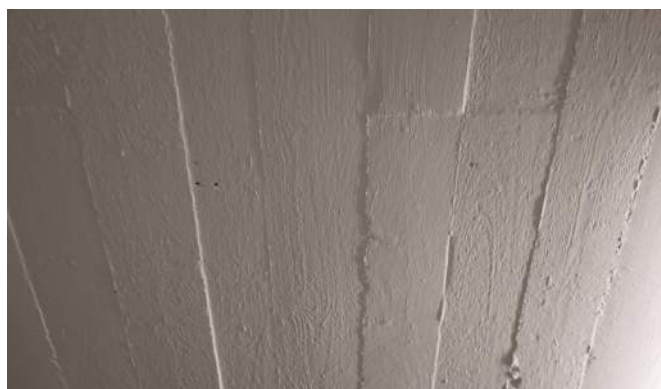
Bv. Synliga betongbjälklag.

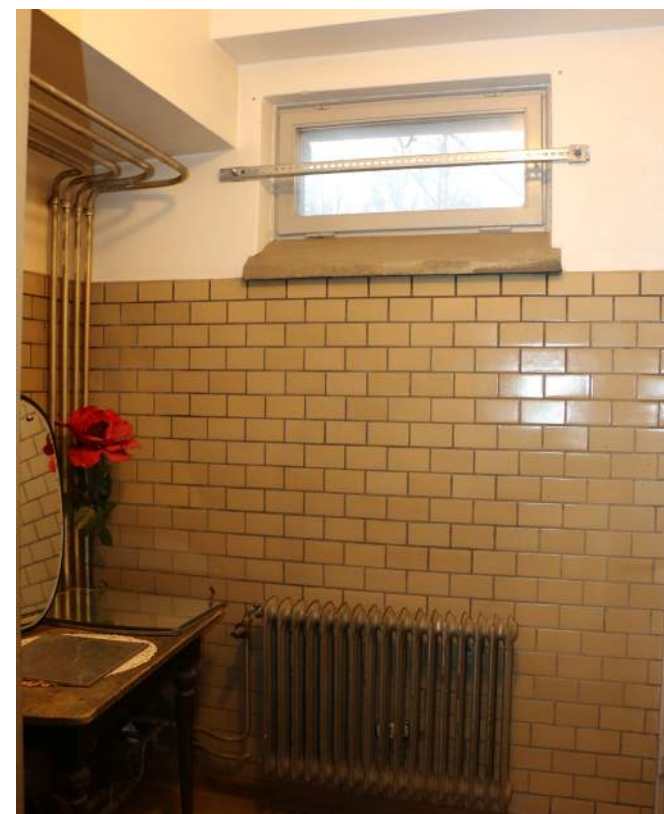
Bv. Ursprungliga stålportar till transporthiss.

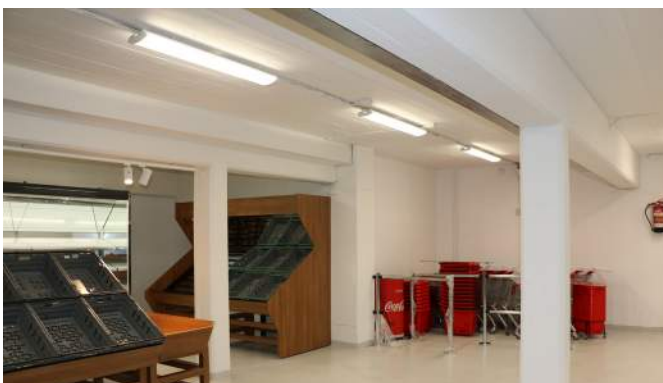
Bv. Rum ovan med fönsterbänkar av kolmårdsmarmor.

Brädgjutna tak.

Bv. Våtrum med ursprungligt kakel m.m.

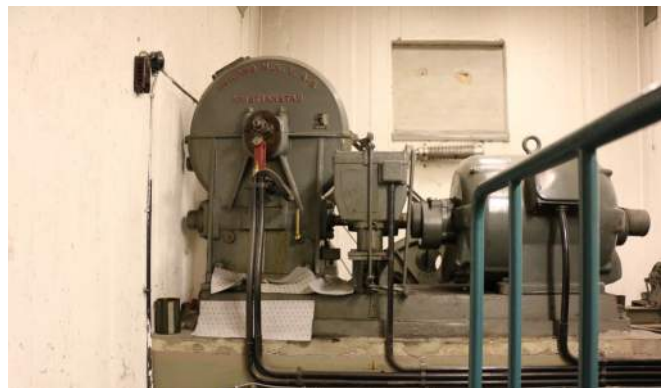
Bv. Delvis öppen plan med synliga pelare och bjälklag.

Bv. Mittkorridor mot lastbygga.

Våning 1 tr. Utställningslokal med öppen plan.

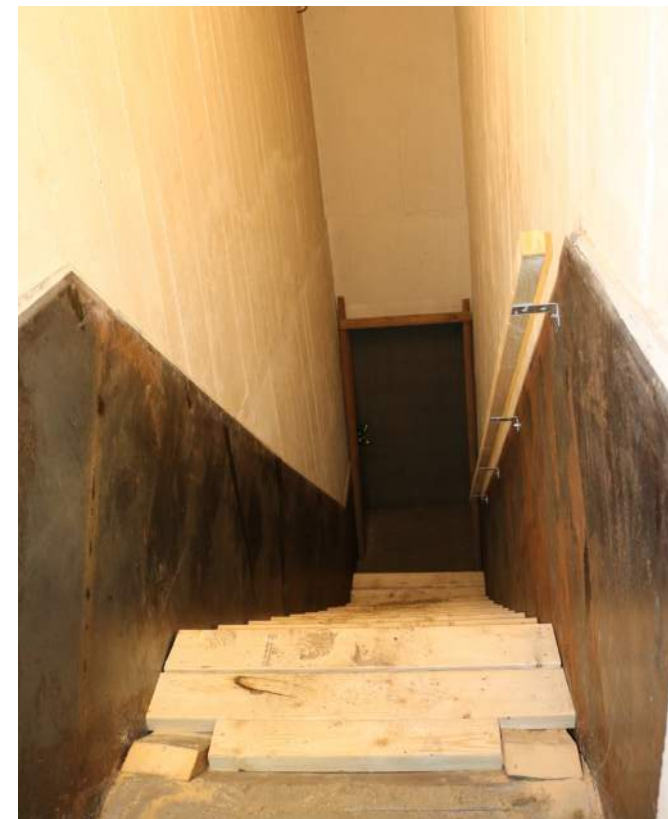
Fläktrum med ursprunglig teknisk utrustning.

Våning 1 tr. Öppen plan med synliga betong- och träpelare.

Ursprunglig teknisk utrustning i fläktrum.

"Nedkast" från våning 1 tr till exteriör

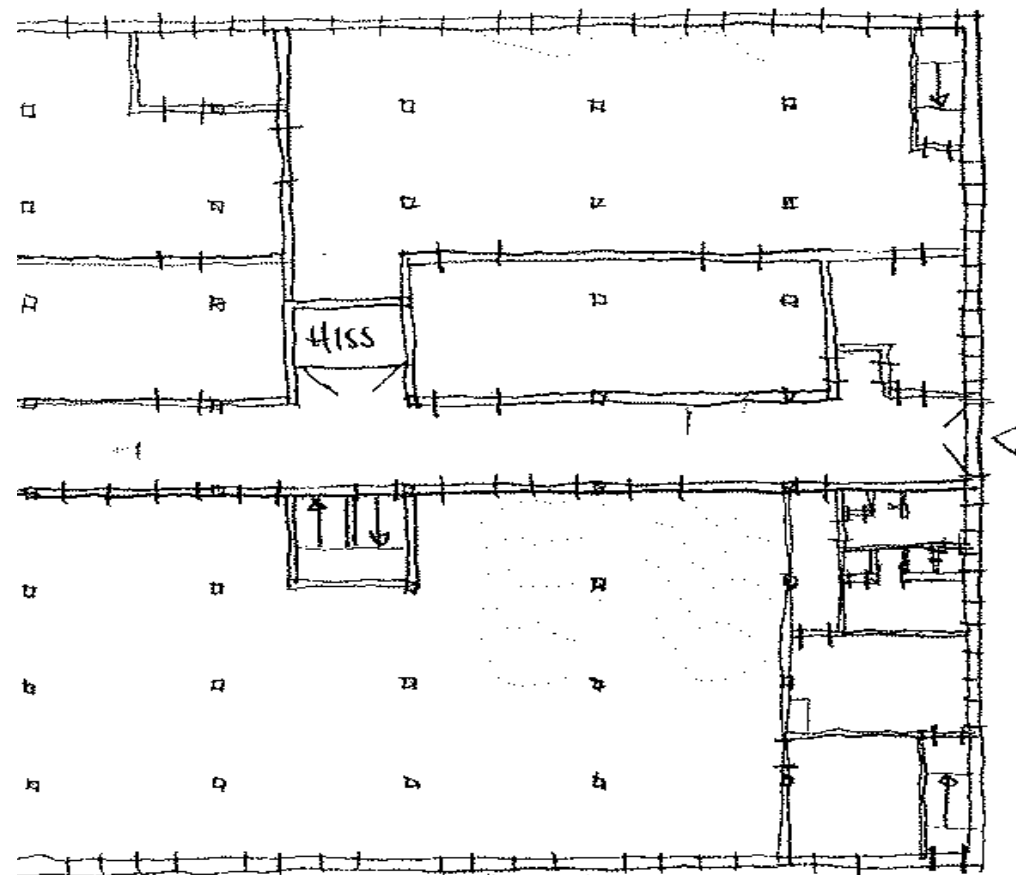
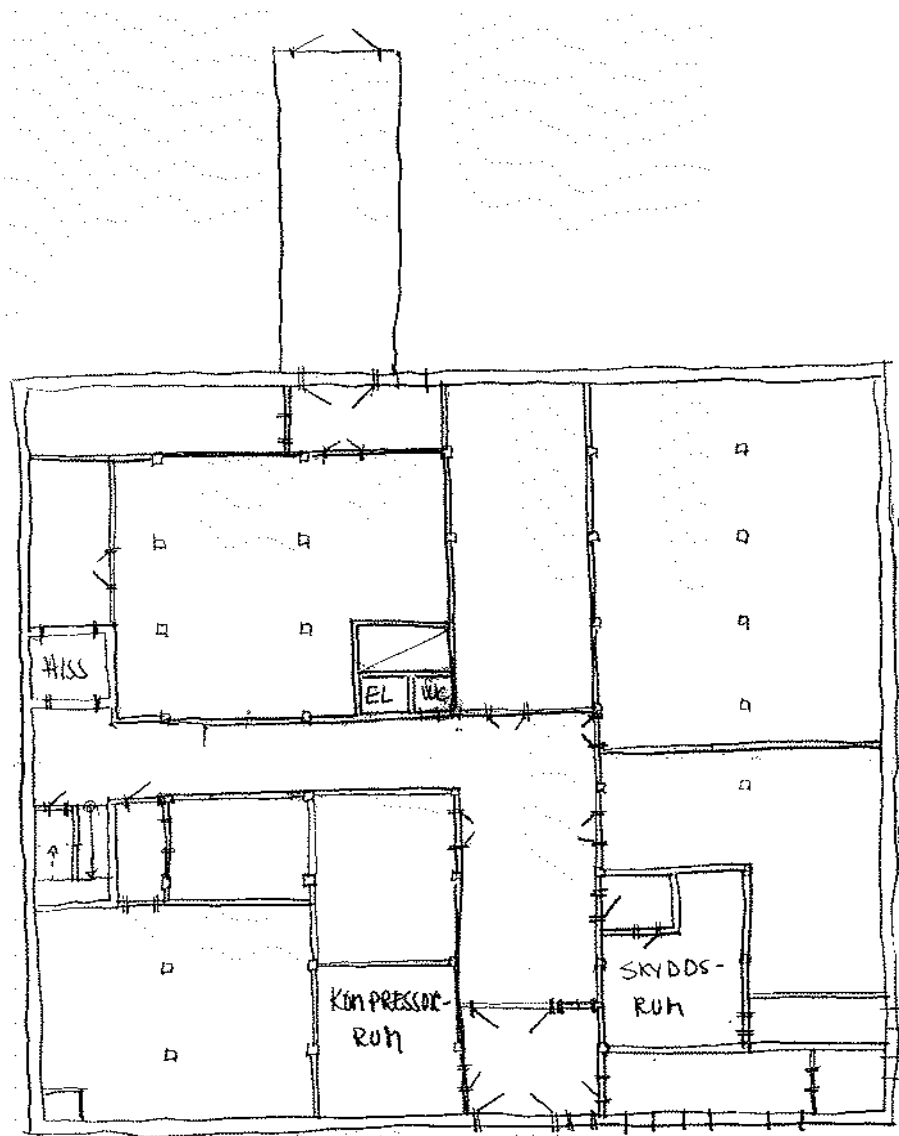
Våning 1 tr. Ursprungliga fönster och radiatorer.

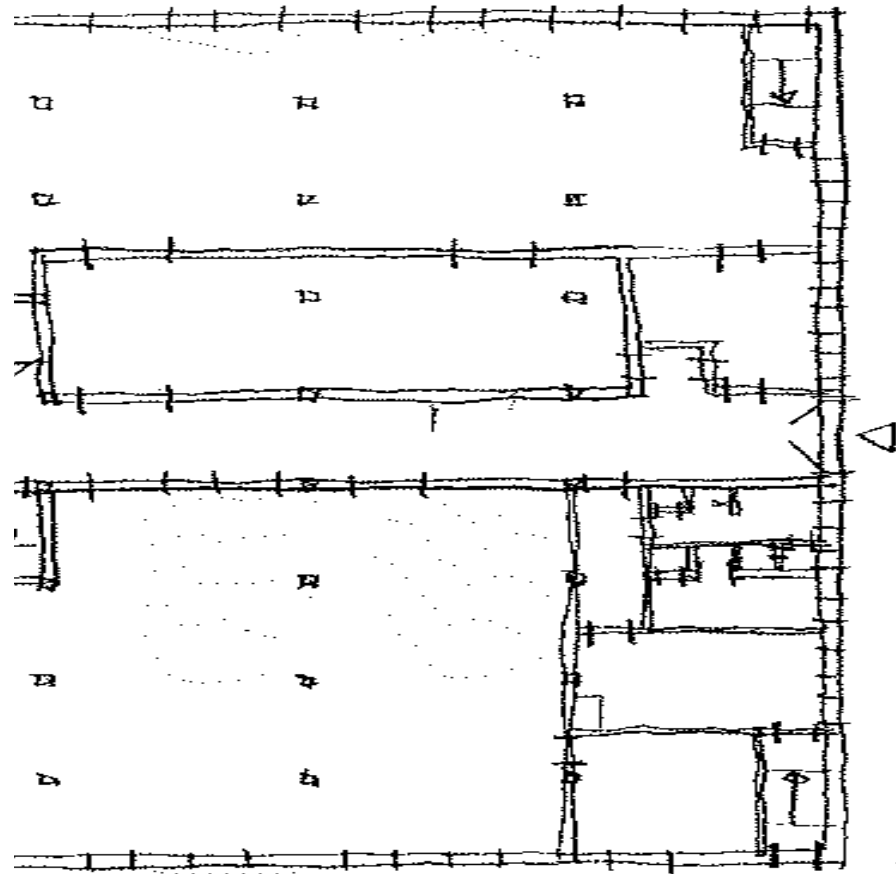
Tidstypiska strömbrytare av backelit.

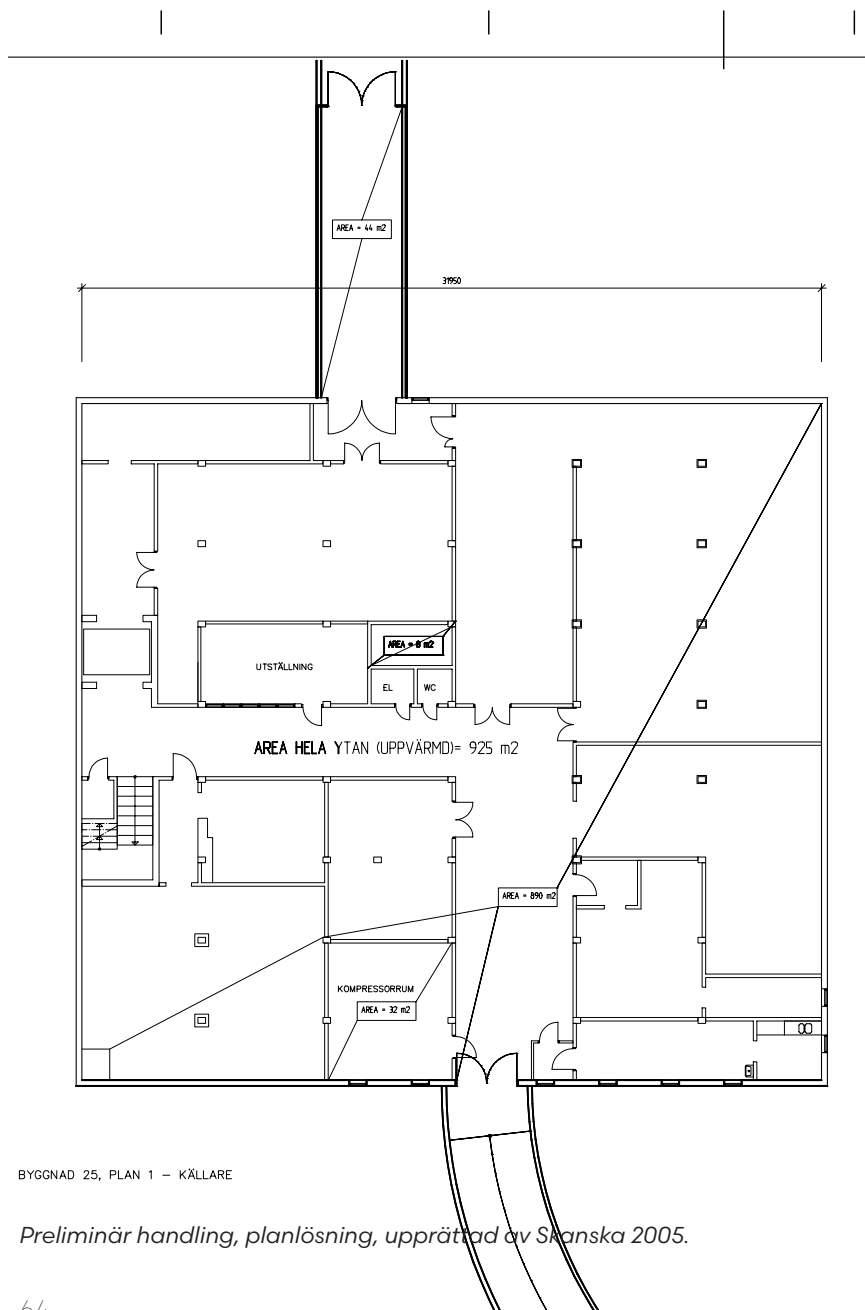

Våning 1 tr. Delvis öppen plan.

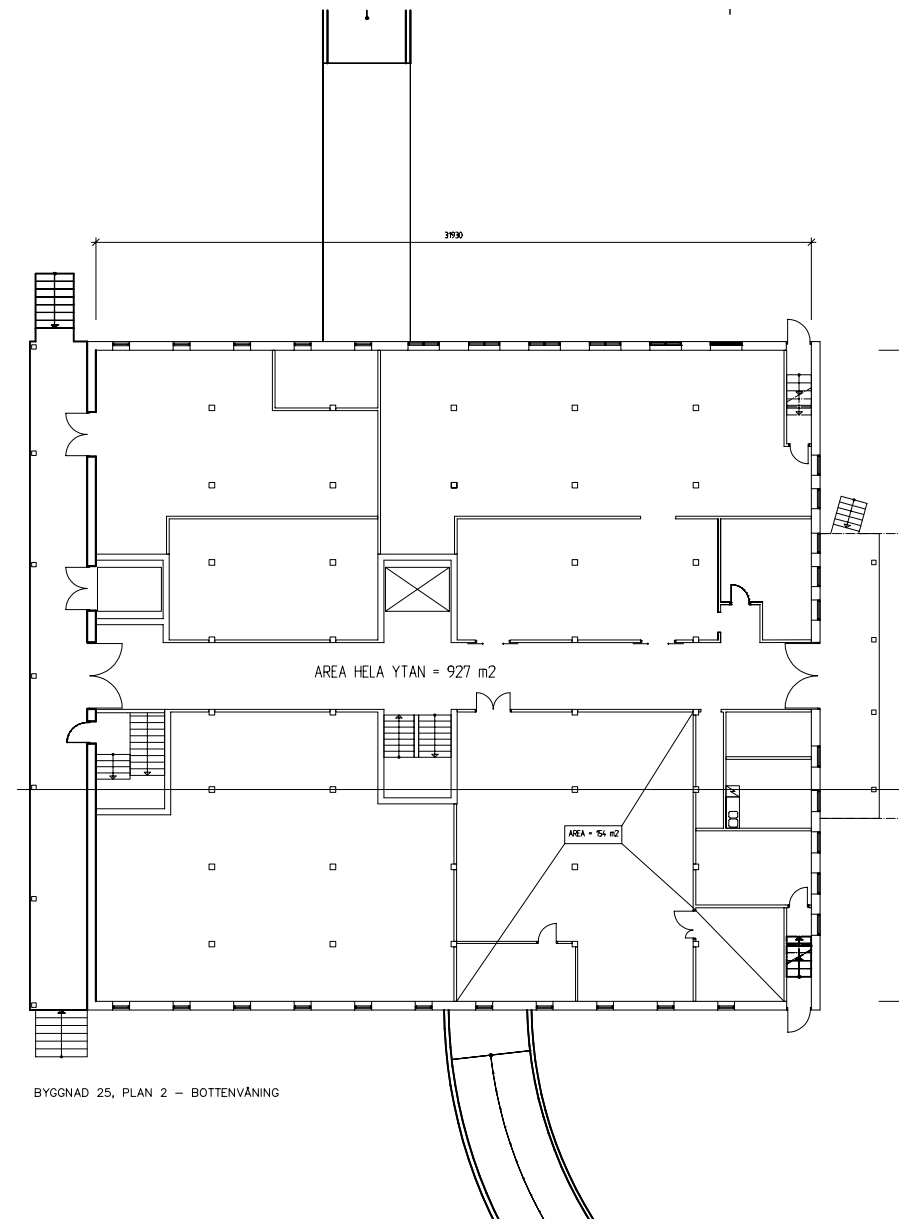
Hus F. Planlösningsskiss 1990, Källarplan, Bottenvåning samt Våning 1 tr.

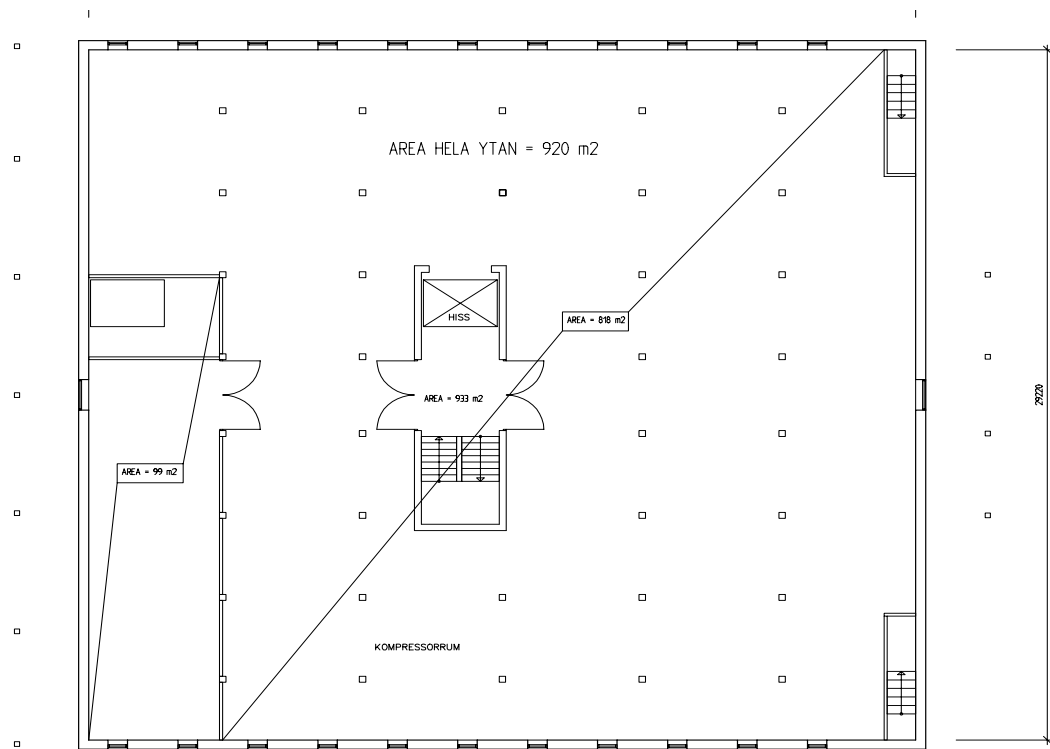

BYGGNAD 25, PLAN 1 – KÄLLARE

Preliminär handling, planlösning, upprättad av Skanska 2005.

BYGGNAD 25, PLAN 2 – BOTTENVÅNING

BYGGNAD 25, PLAN 3 – VÅNING 1 TR

8. KULTURHISTORISK VÄRDEBESKRIVNING

VÄSTERJÄRVA MOBILISERINGSFÖRRÅD

De tre bevarade mobiliseringsförråden bildar tillsammans en sammanhängande miljö som utgör en årsring i området. Byggnadsmiljön har betydelse för områdets militära historia och även som tidstypiska exempel på 1940-talets militära funktionella arkitektur. Byggnaderna har även ett intresse som exempel på arkitekterna Backströms & Reinius arkitekturproduktion.

Mobiliseringsförråden är huvudsakligen uppförda i en likartad arkitektur med samma byggnadssätt, exteriör gestaltning samt planlösning interiört. Gemensamt för förrådsbyggnaderna är de enkla byggnadsvolymer med flacka sadeltak, slätputsade ljusa fasader med repetitiv fönstersättning med små ursprungliga förrådsfönster av trä. Utmärkande är lastbryggorna med bevarad träpanel och skärmtak på trästolpar, gavlar med träpanel och delvis bevarade stålportar.

Lokalgatan, Fridensborgsvägen, utgör en betydelsefull del i kulturmiljön som visar på stickspårets förläggning mellan förrådsbyggnaderna. Lastbryggornas placering mot lokalgatan visar hur transporter av material och mat till förråden utfördes.

Interiört har förrådsbyggnaderna ändrats i olika utsträckning för nya verksamheter sedan militären lämnade området. Flera lokaler bibehåller ursprungliga öppna rumsvolymer med synliga betongpelare som förmedlar byggnadernas historiska utseende och användning. Byggnaderna bevarar även ursprungliga trapphus med ytskikt av brädgjuten betong och stålräcken samt transporthissar med ursprungliga stålportar.

Byggnadernas bevarade tidstypiska exteriöra arkitektur och interiörens materialbehandling och detaljutförande bidrar till byggnadernas avläsbarhet och möjlighet att förmedla äldre förhållanden.

Alla tre förrådsbyggnader är exteriört huvudsakligen välbevarade och bedöms ha ett likartat kulturhistoriskt värde på grund av det snarlika utförandet.

Till detaljutföranden som skiljer byggnaderna åt och som förstärker de enskilda förrådsbyggnaderna värde hör bl.a. Hus D's höga putsade skorsten som bidrar till byggnadens karaktär och Hus F's bibehållna ursprungliga inredningsdetaljer och tekniska utrustning. Hus D och E är ett par år äldre än Hus F vilket är avläsbart bl.a. i fönstrens olika fönstervred.

Hus F bedöms dock var minst förändrad vad avser exteriör detaljutförande och rymmer mer interiör utrustning av intresse för byggnadernas ursprungliga användning.

Relevant för den sammantagna miljön är anslutande naturmark med uppvuxna träd och ett par solitära äldre tallar som vittnar om förrådets ursprungliga miljö.

9. VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG - BEAKTAS VID ÄNDRING, VÅRD OCH UN- DERHÅLL

Här följer en sammanfattning för de viktigaste uttrycken för byggnadernas kulturhistoriska värden som bör visas särskild hänsyn och tillvaratas vid ändring, vård och underhåll.

EXTERIÖR

- Byggnadernas enhetliga, enkla och tidstypiska funktionella arkitektur.
- Byggnadernas enkla volymer med flacka sadeltak täckta med papp.
- Slätputsade fasader avfärgade i ljus kulör.
- Den repetitiva fönstersättningen med små fönster bidrar till att byggnadernas ursprungliga användning är avläsbar och är därför väsentliga för byggnadernas förrådskaraktär.
- Lastbryggorna med bevarad träpanel och skärmtak är utmärkande för byggnadernas ursprungliga arkitektur och berättar om dess funktion för lastning från järnvägsspåret.
- Ursprungliga entréportar av stål är karaktärsskapande.
- Hus D's utanpåliggande skorsten är karaktärsskapande.

INTERIÖR

- Bibehållna öppna rumsvolymer med synlig betongstomme; betongpelare, väggar och tak av betong.
- Materialbehandling med brädgjutna pelare, tak och väggar.
- Trapphusens materialbehandling med brädgjutna väggar, räcken och handledare i stål.
- Transporthissar med ursprungliga stålportar.
- Ursprungliga fönster av trä med tidstypiska fönstervred.
- Ursprungliga stålportar.
- Hus F ursprungliga tekniska utrustning i vindskupan.
- Hus F's elcentraler för kylfläktar med text sill-, sylt- och fläskrum i källare.
- Hus F's kylrumsdörr med stålvred i källare.
- Hus F's våtrum med tidstypiskt kakel och våtrumsutrustning i bv.
- Hus F's fönsterbänkar av marmor i bv.
- Hus F's utkast till exteriör bv från våning 1 tr.

OMGIVNING

- Omgivande naturmark.
- Karaktärsskapande äldre solitära tallar.
- Lokalgata, f.d. stickspår.

10. REKOMMENDATIONER VID TILLVARATAGANDE AV FÖRRÅDSBYGGNADERNA

LAGKRAV

Västerjärva förrådsbyggnader har bedömts utgöra en sammanhängande kulturmiljö med byggnader som representerar ett kulturhistoriskt intresse enligt PBL 8 kap. §13. Det innebär att byggnaderna inte får förvanskas enligt PBL 8 kap. 13§. Vid ändring och underhåll ska byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara. Eventuell ändring ska utföras varsamt enligt PBL 8 kap. 17§.

REKOMMENDATIONER

Inför renovering/ändring ska följande beaktas;

ATT BEAKTA EXTERIÖR;

De bevarade förrådsbyggnaderna ursprungliga arkitektoniska gestaltning och användning är avläsbar i de enkla volymerna med ljusputsade fasader och repetitiva fönstersättning som även speglar byggnadernas användning som förrådsbyggnader. Byggnadernas enkla funktionella volymer är känsliga för tillägg såväl som de slätputsade fasaderna med repetitiv fönstersättning.

ARKITEKTUR OCH VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

- Byggnadernas arkitektur och värdebärande karaktärsdrag bör beaktas vid ändring/renovering så att byggnadens arkitektur bibehålls.
- Undvik större till- och påbyggnader.
- Ändringar ska vara väl anpassade till byggnadernas arkitektoniska gestaltning.
- Önskemål om solceller på tak kan komma att lyftas. Mobiliseringsförråden karaktäriseras av flacka sadeltak täckta av enkel takpapp. Vid önskemål om solceller bör det undersökas hur sådana kan komma att påverka byggnadens yttre.

FASADER

- Bibehåll slätputsade fasader. Återställ ursprunglig eller tidstypisk fasad- och fönsterkulör. Skrapning/analys av befintlig puts- och fönsterkulör kan utföras för att fastställa eventuellt ursprunglig färgsättning.

PORTAR

- Behåll ursprungliga portar. Det kan prövas om nya dörrar kan utföras. Sådana ska utföras anpassade till byggnadens karaktär. Förslagsvis kan ursprungliga portar bibehållas uppställda och kompletteras med nya inre dörrar.

FÖNSTER

- Fönster bibehålls och renoveras varsamt. Vid eventuellt nya fönster bör sådana tillverkas lika befintliga vad avser material, detaljutformning, spröjsning och dimensioner. Vid ny verksamhet i lokalerna kan krav ställas på större ljusinsläpp än de små förrådsfönstren kan erbjuda. Större fönster kan eventuellt tas upp i befintliga, företrädesvis i bottenvåningen. Hus F's tvåluftsfönster mot norr kan verka som förebild. En fönsterrad med små befintliga fönster bör behållas för att bibehålla byggnadernas karaktär av förrådsbyggnader. Även takfönster kan övervägas utan att byggnadernas avläsbarhet och kulturhistoriska värden förvanskas.

LASTBRYGGOR

- Bevara lastbryggor med skärmtak så att förståelsen för byggnadernas ursprungliga utformning och användning behålls.

MATERIAL OCH METOD

- Underhåll byggnaderna med metoder och material som är anpassade till byggnadens ursprungliga utformning och särdrag.

ÅTERBRUK

- Inför rivning av byggnader bör undersökas och utredas om fasadtegel, fönster eller byggnadsdetaljer nämnda i föregående kapitel "Värdefulla karaktärsdrag" kan återbrukas i nya byggnader. Byggnadsdetaljer som t.ex. äldre fönstervred kan tas om hand av byggnadsvårdsbutiker för återbruk. Teknisk utrustning av intresse tas om hand, ev. kan tekniskt museum vara intresserad av att bevara utrustning.

ATT BEAKTA INTERIÖR;

Tidigare förändrade interiörer är tåliga för ändring och kan anpassas för olika verksamheter. Det är positivt om öppna rumsvolymer med pelare och interiörens materialbehandling med brädgjutna väggar m.m. synliggörs i så lång utsträckning som möjligt. Det är också positivt om trapphus med materialbehandling och transporthissar behålls liksom tidstypiska byggnadsdetaljer och teknisk utrustning av historiskt intresse.

- Behåll ursprungliga planlösningar i möjligaste mån.
- De öppna förrådsytorna med pelarhallar är karaktäristiska för förrådsbyggnaderna. Positivt om hela eller delar av dessa kan behållas/öppnas upp.
- Ytskikt av brädgjuten betong är karaktärsskapande.

- Behåll ursprunglig värdebärande inredning och ytskikt som är av vikt för byggnadernas karaktär.
- Teknisk utrustning som berättar om byggnadernas ursprungliga tekniska system har ett intresse.

ATT BEAKTA NÄRMILJÖ;

Anslutande naturmark med uppvuxna träd och ett par solitära äldre tallar är karaktärsskapande.

- Behåll karaktärsskapande naturmark och solitära äldre tallar som en del av förrådsbyggnadernas ursprungliga placering i natur.

FÖRSLAG PÅ PLANBESTÄMMELSER I NY DETALJPLAN

RIVNINGSFÖRBUD

- Kulturhistoriskt värdefull byggnad som inte får rivas.

SKYDDSBESTÄMMELSER

- Ursprungliga portar ska bevaras.
- Lastbryggorna med skärmtak ska behållas till sin utformning.
- Äldre tall får ej fällas.
- Prickmark kring tall för att skydda rötter från ny bebyggelse.

VARSAMHETSBESTÄMMELSER

- Ändring av exteriör ska ta särskild hänsyn till ursprungliga karaktärsdrag med avseende på form och volym, proportioner, material och materialbehandling, färgsättning samt detaljningsnivå.

Har öppnat vi
Matbutik
inom kort näradig

11. FÖRSLAG TILL NY DETALJPLAN FÖR FASTIGHETEN DEL AV JÄRVA 2:41

KULTURMILJÖER I JÄRVASTADEN

Järvastaden rymmer tre kulturhistoriskt värdefulla miljöer som vittnar om områdets militära historia. De utgörs av den f.d.skjutbaneföreståndarbostaden, Västerjärva kasernbyggnader samt Västerjärva mobiliseringsförråd. De har bedömts sammantaget utgöra tidslager av vikt för områdets identitet och historia. Kulturmiljöerna besitter även arkitektoniska och arkitekturhistoriska värden då de belyser arkitektoniska ideal och verk ur kända arkitekters produktion.

DETALJPLANEFÖRSLAGET

Ett förslag till detaljplan har tagits fram för fortsatt utbyggnad av bostäder i stadsdelen Järvastaden. På fastigheten del av Järva 2:41, som bl.a. rymmer Västerjärva mobiliseringsförråd, föreslås stadsmässig bebyggelse med flerfamiljshus samt rad- och kedjehus. Förslaget möjliggör nya bostadskvarter för ca 1.000 nya bostäder. Vid lokalgatan Fridensborgsvägen föreslås ett antal nya bostadskvarter i 6 våningar.

Utifrån en utredning av hur platsen bäst kan anpassas till en ny stadsstruktur avses ett av de tre mobiliseringsförråden bevaras i planen (Hus F). Två mobiliseringsförråd, Hus D och E, rivs enligt den principöverenskommelse som gjordes med Solna stad 2019.

Mobiliseringsförrådet som bevaras föreslås inordnas i en ny struktur med stadsmässig kvartersbebyggelse i 6 våningar. Invid mobiliseringsförrådet skapas ett torg där en solitär äldre tall bevaras.

Förutom bostäder och bevarandet av ett mobiliseringsförråd avses Mulle Meck-parken, d.v.s. naturmarksområdet med lekplats, väster om mobiliseringsförråden behållas som park. Naturmarken norr om mobiliseringsförråden ersätts till en del med ny kvartersbebyggelse, men behålls huvudsakligen som natur.

Skjutbaneföreståndarbostaden och Västerjärva kasernbyggnader har bevarats och inordnats i den nya stadsdelen vid tidigare utbyggnadsetapper. De har även försetts med skydds- och varsamhetsbestämmelser för kulturhistoriska värden i detaljplan.

Situationsplan upprättad av ÅWL Arkitekter på uppdrag av Järvastaden AB, 2023-05-02. Mobiliseringsförrådet markerat med ljus röd kulör.

12. PLANFÖRSLAGETS KONSEKVENSER PÅ KULTURHISTORISKA VÄRDEN

KONSEKVENSER PÅ KULTURMILJÖ

- Detaljplaneförslaget medför ingen påverkan på de bevarade kulturmiljöerna f.d. Skjutbaneföreståndarbostaden och Västerjärva kasernbyggnader.
- Två av tre mobiliseringsförråd i en utpekad kulturmiljö rivs.
- Ett mobiliseringsförråd bevaras för framtiden som ett spår av områdets tidigare militära verksamhet i området.
- Mobiliseringsförrådets sammanhang förändras från en miljö med tre förrådsbyggnader, delvis gränsande till naturmark, till en solitär byggnad i stadsmiljö.
- Del av naturmark öster och norr om mobiliseringsförråden tas bort för att ersättas av ny kvartersbebyggelse.
- En karaktärsskapande solitär tall behålls.
- En övrig kulturhistorisk lämning som utgörs av rester av ett militärt pjäsvärn tas bort (L2022-5405).

KULTURHISTORISK BEDÖMNING

Föreslagen detaljplan har i enlighet med gällande principöverenskommelse anpassats för bevarande av ett mobiliseringsförråd. Förslaget bedöms utarbetat i enlighet med de delar av äversiktsplan och gällande principöverenskommelse som avser fortsatt utbyggnad av stadsdelen Järvastaden.

Avläsbarheten av den helhetsmiljö, med flera mobiliseringsförråd i vilken de tre bevarade förrådsbyggnaderna ursprungligen ingick i, har genom tidigare rivningar minskat. När två av de tre bevarade förrådsbyggnaderna rivs och den omgivande naturmiljön ändras minskar i viss mån kulturmiljöns avläsbarhet och sammanhang ytterligare.

Det mobiliseringsförråd som bevaras inordnas i stadsdelsområdets nya struktur och får som solitär byggnad representera ett exempel på en militär förrådsbyggnad från andra världskriget. Att en av byggnaderna bevaras kan bidra till att områdets identitet och historiska förankring behålls samt möjliggöra förmedling av kunskap om mobiliseringsförrådets historia, arkitektoniska gestaltning, utförande och materialval. Mobiliseringsförrådets arkitektur och funktion i den tidigare militära verksamheten blir fortsättningsvis möjlig att avläsa och uppleva vilket sammantaget bedöms som positivt.

Det bedöms som positivt att en äldre tall bevaras som en del av byggnadens närmiljö.

Borttagning av den övriga kulturhistoriska lämningen medför att spåren i området efter den militära verksamheten i området under 1900-talets mitt minskar. Lämningen har dock inte bedömts uppfylla kraven för fornlämning och bedöms vara av ett begränsat upplevelsevärde. Det kan vara positivt om lämningen dokumenteras vid borttagning.

13. KÄLLOR

LITTERATUR & RAPPORTER

Arkeologisk utredning, 2022-09-29, Arkeologistik AB

Arkitektur i Solna, 1994

Kulturmiljöer i Solna, Kulturminnesvårdsprogram för Solna kommun, 1988

PM Antikvariskt utlåtande över mobiliseringsförråden i Järvastaden, Upprättad av SWECO, Anna Carver, Sara Lindeberg och Maria Westerdahl, 2018-06-29

Principöverenskommelse avseende utveckling av del av fastigheten Järva 2:41, 2019

Tillägg till Principöverenskommelse avseende utveckling av Västerjärvaområdet, 2019

Solnas 1930-talsbebyggelse, inventering 2004

Solnas 1940-talsbebyggelse, inventering 2004

Solnas 1950-talsbebyggelse, inventering 2001

Västerjärva kasernbyggnader, Konsekvensanalys föreslagen ny detaljplan, 2022-05-25, Tengbom/Anna Krus

Wahlström, Hans, Bagartorpsområdet, Fragment ur Historien om Järvafältets sydöstra hörn från 1709 till våra dagar, Karolinens tryckeri, Karlstad, 1988

Översiktsplan för Solna 2030, antagen i mars 2016, aktualitetsförklarad 2020

INTERNET

Solna stad (bygglovsritningar, detaljplaner, översiktsplaner)

Wikipedia, www.wikipedia.se

ARKIV

Fortifikationsverkets arkiv, ritningar

Lantmäteriverkets arkiv, www.lantmateriet.se (ortofoto och historiska ortofoton)

Krigsarkivet, Riksarkivet, Ritningar och fotografier.

Solna bildarkiv, fotografier